

VÄNERSBORGS SÖNERS
GILLES

ÅRSSKRIFT
1934

VÄNERSBORG
C. W. CARLSSONS EFTR. BOKTRYCKERI
1934

NÅGRA DATA

OM

DEN LÄGRE FOLKUNDERVISNINGEN I VÄNERSBORG.

Natten mellan den 24 och 25 sept. 1777 härjades Vänersborg av en fruktansvärd eldsvåda. Inrikes Tidningar den 2/10 1777 innehåller härom en detaljerad berättelse, varifrån följande är hämtat: "Fem hela kvarter, mera än tredjedelen af staden äro i aska lagda, hvaribland kyrkan och skolhuset voro af sten." Endast få dokumenter från tiden förut finnas kvar räddade undan branden. Bland dessa återfinna vi ett par protokoll från biskopsvisitationer.

I "Protokoll hållet wid Episcopalvisitationen uti Wenersborg d. 8 och 9 Junii 1745" läses: "§ 9. Prästerskapet tillsades at likmätigt Kongl. förordningar se noga til, det barnen lära läsa i bok, och om föräldrarne här uti wisa någon försummelse, måste de först warnas, och den 16 s. S:mts plikt, som Kongl. förordningen inneholler af dem uttagas för hwar gång de här om warda påminte och sig försumma".

Ur ett annat dylikt dokument, "Protokoll, hållit wid Visitationen uti Wenersborg d. 28 Febr. och 1. och 2. Martii 1757", hämtas: "§ 31. Upträdde Högwördige Herr Doctorn och Biskopen i Barn-scholan härstädes at giöra sig underrättad om dess tillstånd och nuwarande barns profecter, hwarwid de, efter den ingifna förteckningen på deras giöromål, aldeles

befunnes. Efter förrättad Examen gaf Högwördige Herr Doctorn och Biskopen Herrar Docentes åtskilliga föreställningar så wäl om Barnens informering i gemen som serdeles de qvickares, hwilka böra utletas och på alt sätt uppmuntras at fortfara i studierna".

Föga är att hämta ur dessa protokoll. Av det första framgår det från denna tid kända förhållandet att prästen hade att tillse, att församlingens barn lärde sig läsa, vilket han sedan lämnade i uppdrag åt klockaren. Den i senare protokollet omnämnda "Barnscholan" är väl den, som hölls i det i ovan återgivna tidningsreferatet omtalade skolhuset, som brann ner 1777. Av uttrycket "Herrar Docentes" att döma torde detta ha varit en skola, där man även idkade andra och högre vetenskaper än "lära läsa i bok", antagligen en trivialskola. Bredvid denna undervisning meddelade klockaren sin något torftigare. Om huvudsakliga ändamålet med denna lämnas upplysning av följande utdrag ur "Protokoll, hållit 1786 d. 25 och 26 Juni wid visitationen i Venersborg. § 10. Med Confirmation eller ungdomens admitterande för första gången till H. H. Nattward utlät sig Församlingens Prästerskap på tilfrågan, at det på det sättet här tilgår, at barnen sluteligen i hela Församlingens närvaro förhöras och för dem, som pröfwats skickeliga, gjöres därpå offentlig förbön jämte ett til ämnet och tilfället lämpeligt tack, hwar efter desse särskildt samma dag communiceras".

Från "Protokoll hållit wid Episcopal-Visitation, som förrättades i Wenersborg d. 13, 14, 15 augusti 1796" må följande anföras: "§ 24. På tilfrågan om klåckarne fullgöra sin skyldighet med barnaundervisningen inhämtades den underrättelsen, att de wid Landskyrkorne tillika äro Scholemästare dock utan någon särskild lön därför hwilken förening Hg:e Biskopen ansåg wara uti sin ordning — — — — Hwad Stads-klåckaren widkommer, så har han på 3 år ej haft någon be-

fattning med barnaundervisningen, ehuru han med sådant wilkor sades hafwa blifwit antagen. På förfrågan hwaraf sådant kunde härröra föregaf wäl kläckaren att utöfningen af Veterinairewetenskapen hwilken han haft tillfälle att lära af Herr Professor Hernqvist i Skara, hindrat honom ifrån Barnaundervisningen, men förklarade sig dock wara willig att äfwen enligt sin förbindelse densamma bestrida. H. Herr Doct. och Biskopen yrkade att det wore hans owilkorliga skyldighet att underwisa barn uti innanläsningen samt att tillika lära dem Lutheri Cateches, äfwensom att något skrifwa, på det barnen måga ärhålla någon wiss determinerad kunskap innan de intagas i stadens Schola, deräst läraren ej kan sys-selsätta sig med det aldräförsta af barnaundervisningen, — — — och förblifwer det Prästerskapets owilkorliga pligt att noga tilse, det alla, utan undantag böra läsa i bok samt i mån af deras fattningsgåfwa och öfrige omständigheter ärhålla tillräckelig Christendoms kunskap”.

Ehuru biskopen ansåg det ”wara i sin ordning”, att klockaren för sin ”Scholemästare”-befattning inte uppbar särskild lön, bestämdes dock då och då, att kollekt skulle upptagas eller att taxering skulle föranstaltas i församlingen för hans räkning. I ett sockenstämmoprotokoll d. 28 maj 1815 läses: ”5:o — — — härvid ärinrades, att fattige barn numera njuta fri underwisning hos klockaren Hällberg, som därföre undfår lön af fattigförsörjnings Cassan, men att desse fattige ärhålla af fattigförsörjningen behöflige böcker af a. b. c. Böcker och Catecheser”.

Den 12 augusti 1810 efterfrågades i församlingens kyrkor jämlikt Kungl. förordning och skrivelse från konsistorium om i församlingen funnos blindade eller dövstumma barn i åldern 8—16 år. ”Och då befannts, att en Flicka om 13 år — — — var, hvad man kallar Döfstum. Detta barn borde så mycket mera recommenderas til hägn och undervisning vid Borgska

Institutet i Stockholm, som hon äger ett godt begrepp, ser väl ut och dess föräldrar äro ytterst fattige”.

På så vis fortgick den lägre folkundervisningen i Vänersborg, i huvudsak meddelad av klockaren till omkring 1820, då en epok inträder. Denna epok betecknas av införandet av den s. k. Lancasterska läroanstalten eller växelundervisningsmetoden. Denna hade sitt ursprung i England, där den praktiserades av en kväkare vid namn Lancaster i slutet på 1700-talet. Principen i densamma var, att samma lärare kunde handhava undervisningen av ett så gott som obegränsat antal barn, vilket möjliggjordes därigenom att läraren lät de äldre och mera försigkomna alumnerna undervisa de yngre. Barnen voro då uppdelade i grupper, varvid varje grupp hade sin ”moniteur” eller ”monitrice”. Läraren gick från den ena gruppen till den andra och övervakade det hela.

I ”Protokoll, hållet vid allmän socknestämma med Wenersborgs stadsförsamling den 21 Julii 1822” läses: ”2:o. Anmälte Pastor till allmänt deltagande och gemensam öfverläggning behovet af rum vid härvarande skola och undervisningsvärk, samt uppläste, hvad den nya skolordningen i sådant afseende bjuder, jemte det han hemställde till församlingen den benägenhet, med vilken den här började växelundervisningen synes böra, och redan ärfarit, omfattas”. Därpå beslöts vid denna sockenstämma att uppföra en nybyggnad ”Lancaster-skola”, för växelundervisning samt tillsattes en ”Lancaster-Direction”, som skulle handhava överinseendet vid byggnadens uppförande och skolans fortsatta verksamhet. Denna direktion bestod av följande ledamöter: Kyrkoherde Halén (”vid protokollet”), Doktor Smedmark, Regements Pastor Lundblad, fältkamrer Apelberg, Cominister Nordberg, handelsm. Söllscher, snickaren Rieck, hattmakare Svedberg, Herr Commerce Rådet Kväll, Kamar Rätts Rådet Rinman, Häradshöfdingen Richert, Carduansmakaren Björkman. Byggnaden

uppfördes på "Capellanstomten" och var efter ungefär 2 år färdig att tagas i bruk. Vid skolan undervisade komministern och fångpredikanten halva veckan var. Läsningen pågick även om sommaren. I fråga om närmare bestämmelser angående denna läroanstalt må följande anföras ur ett sockenstämmoprotokoll d. 22 juni 1823: "4:o. — — —: så ansåg församlingen det vara allas skyldighet, som begagna denna Läroanstalt, att gå de allmänna omsorgerna till mötes med en bestämd afgift för sjelfva undervisningens behof, och hvar-till i synnerhet hörer lärarens aflöning". Denna betalning skulle utgå enligt följande grunder:

"a) Barn, hvilkas föräldrar njuta understöd af Fattigmed-len eller med dem kunna jämföras, intagas i denna så kallade Lancaster Schola Gratis;

b) Barn, hvilkas föräldrar äro ringa bemedlade betala i veckan En skilling B:co;

c) Barn, hvars föräldrar äro i bättre tillstånd behållne be-tala i veckan Två skil:r B:co;

d) Barn, hvilkas föräldrar och anhörige äro ansedde väl-mående betala i veckan fyra skil:r B:co;

e) Barn, hvilkas föräldrar eller anhörige äro ansedde för-mögne, betala åtta skil:r Banco i veckan. — — —Barnens intagning i Scholan anmäles för församlingens Pastor, som i Schol-Lärarens och en anhörigs till barnet närvaro exami-nerar barnet och efter anförde grunder bestämmer afgiften, då ock barnets namn, ålder, kunskapsgrad".

År 1828 upplyses, att antalet barn, som på en gång kunna undervisas vid lancasterskolan, uppgick till 120.

För att belysa det intresse, varmed växelundervisningsidén omfattades och det förtroende, man satte till densamma, må följande anföras: "Till Protocollet vid Wenersborgs sockne-stämma den 12 Febr. 1826.

I anledning af hvad jag hört både nu och förut torde mig

tillåtas att få anföra något rörande ifrågavarande inrättning och dess vård:

Att några Församlings Ledamöter anmält anmärkning rörande inrättningens bedrifvande, fögnar mig, så vida detta kan vittna om intresse för det hela och vaksamhet öfver förmenter fordringar, men skulle önskat att de häruti funnit sig förekomme, i händelse värdelig anledning till anmärkning inträffat af dem det kunnat tillhöra, jag nämner i första rummet församlingens Pastor och Prost och därnäst af mig eller öfrige Herrar Ledamöter i Directionen. — För egen del finner jag mig nu föranlåten förklara: att jag, så ofta min tid och andra omsorger medgifvit, besökt Lancasterskolan, der jag då alltid funnit god ordning och om jag någon gång vid lästimmens början saknat Läraren, så har jag väl vid tjänligt tillfälle och med tillräcklig grannlagenhet låtit förnimma min uppmärksamhet, men jag har aldrig träffat anledning till hufvudsakligt klander. Tvärtom har jag i det hela funnit mig belåten för mina fordringar. Jag bevistade barnens sista examen från början till slut, då, sedan första Classernas samsättning blifvit öfversedd och gillad, uppmärksamheten fästades i synnerhet på de sista Classernas barn, till antalet 14 å 15 stycken, som äro närmast att från Scholan utgå, dessa befunnos läsa innantill sitt modersmål i Svensk och Latinsk stil i prosa och vers utmärkt väl, och kunde utantill sin hela Catheches med ovanlig färdighet, hvarförutom deras framsteg i skrifva och räkna voro berömliga och lofvade den framgång, som är åsyftad. I min förnöjelse häraf frågade jag slutligen Herr Prosten Hallén, om han någonsin examinerat en sådan samling af den ungdom, som första gången ämna begå nattvarden, allmänt så väl undervisade som dessa barn? hvartill Herr Prosten svarade bestämt nej. Och som jag är förvissad att detta yttrande icke gafs för att smickra hvarken Lärarne eller Inrättningen så slutar jag häraf att Herr Prosten

liksom jag saknat anledning till hufvudsaklig anmärkning och att Församlingen deremot har mycken anledning att finna sig tillfredsställd. Låtom oss dock detta oaktadt aldrig underlåta att vara uppmärksamme i bevakandet af våra skäliga fordringar, men också då dessa uppfyllas lika beredda att betyga vår tacksamhet och medborgerliga aktning åt dem som uppofta sin tid och möda för vårt allmänna intresse. Denna uppmuntran bör i sin natur för dem vara mera dyrbara än den Contanta som vi kunna åstadkomma, ty äfven de måste bekänna, att menskliga livet är icke annat än känslan af våra relationer.

Nu, ehuru jag kanske nog länge pröfvat Herrarnes tålmod, måste jag dock utbedja mig att få anföra några ord om själfva Inrättningens och lärometodens värde.

Vid dess första kännedom omfattades den med begärlighet af nästan hela världen och jag käner det land, där 1,200 Lancasterskolor voro inom kort tid inrättade genom deras försorg som nitälskade för folkets upplysning, förbättring och sanna frihet: men ett nu rådande partie i detta samma land, despotismens anhängare, befordra i stället okunnighet, vidskepelse och vantro, dessa af ålder bepröfvade medel för att kunna förtrycka och präja. De hafva ställt folkets undervisning under Jesuiter och missionairer och man hör der redan, utan att förlora hörslen, huru, till ex. 200,000 djeflar utdrivas af en piga, etc.!!! Dessa ljusets fiender ha funnit Lancasterska läromethoden högst skadelig för sina inträssen. De söka derföre att utrota dessa skolor, de förfölja lärarne och gå så långt i sin ifver, att de till och med neka Vigsel och Begrafning åt dem, som begagna en sådan läroanstalt. Min slutsats häraf är i korthet, att, om denna Läromethod befinnes så fruktansvärd för dem som älska mörker och lögn, så måste den vara så mycket nyttigare för oss som önska ljus och sanning, och det var detta jag ville bevisa.

Wi hafva för närvarande ingenting att frukta af de bemödanden som från ljusets fiender utgå åt alla håll, ty vi hafva en konung, som i sin välgörenhet äfven mot den af oss antagne Läroanstalt, bevisar att han önskar styra ett upplyst Folk. Vi vet det af en lycklig erfarenhet. Men andra tider och andra åsigter kunna komma. Måtte våra efterkomande då befinnas försvarade inom den säkra förskansning som upplysning bereder!

Då man skäligen fordrar af oss att vi skola vilja rätt, så besinnom tidigt huru nödvändigt det är att veta hvad rätt är och att vetandet måste föregå villjandet om därigenom bestämde handlingar skola blifva ostraffelige. Vi hafva ock derföre i vår Skola ställt denna tanke såsom ett valspråk framför våra barns ögon. Måtte det en gång för dem blifva klart och begripligt!

Jag sade vår skola — det är och kan blifva af vigt att det är vår, ty vi kunna bestämma hvad der skall läras och läsas som är enligt med vår Religion och vår lag och vi torde snart kunna vänta af lärda mäns nitfulla bemödanden tillgång på sådane små läroböcker, som kunna gifva barnen de första begreppen om människan och medborgaren, dess värde, dess pligter och billiga fordringar.

Wid detta förhållande må vi icke vara fruktande och njugga vid uppoffringar som kunna blifva nödiga för beståndet af en så dyrbar inrättning, särdeles som vi kunna hafva de gladdaste förhoppningar att den snart nog kan blifva lika så själfständig äfven i detta afseende, som den är välgjörande.”

Tyvärr och egendomligt nog saknar detta uttalande underskrift och inte heller har jag lyckats finna det protokoll, till vilket det fogats.

Att angiva ett bestämt årtal, då växelundervisningsmetoden upphörde att användas i Vänersborg, är inte lätt om ens möjligt, ty den övergavs nog så småningom och alltefter som

antalet lärare växte. Emellertid kan man nog antaga, att Lancasters metod användes till mitten av 1860-talet.

I okt. 1834 hemsöktes Vänersborg åter av en mycket svår eldsvåda och även denna gång "ödelades ej mindre Stadens Lancasters Skolhus och det af sten uppförde hus för Trivial Skolan, än äfven största delen af denna Skolas dyrbara Bibliothek" (prot. 18 jan. 1835). Stadens allmänna välstånd blev till följd av eldsvådan så minskat, att den icke ansåg sig kunna bygga nytt hus för skolan, utan man hyrde en lokal, "Baracken", för skolans behov.

Nästa steg framåt betecknas av det beslut, varigenom undervisningen blev kostnadsfri. 1837 beslöts nämligen, att "denna Schola skulle här, som på de flesta andra ställen blifva Fri Schola" och "den i många afseenden förhatliga Weckoafgiften" skulle upphöra. Därigenom hade den lägre folkundervisningen helt och hållet blivt en kommunens sak.

Marken var således ganska väl förberedd i Vänersborg för skolstadgan av 1842. Härtill bidrog icke minst den omständigheten, att det, enligt vad man tydligen kan utläsa av kyrkostämmoprotokoll från denna tid, förefanns hos stadsborna ett stort intresse för den lägre folkundervisningen.

En ganska säregen inrättning kom till 1844. Fem år förut hade beslut fattats, att vissa donationsmedel skulle användas till upprättande av "tjänliga undervisningsanstalter för den näringsidkande och arbetande classens barn af qvinnokönet"; och skulle detta vara "sådana anstalter, att barnen kunde der lära väl läsa, skrifva och något räkna, samt dessutom inöfvas i lämpelige handarbeten och hushållssysslanden". Denna skola kom, som sagt, till stånd 1844. Skolan hade till att börja med endast en lärarinna, varför den lancasterska metoden kom till användning. Lärarinnans medhjälpare kallades "monitricer". Arbetet i skolan var fördelat så att halva dagen användes till handarbete och hushållsgöromål, halva

dagen till bokliga kunskapers inhämtande. Det underliga med denna skola är dock inte endast det, att man redan på 1840-talet hade handarbetsskola och skolkök. Utan det är skolans vidare utveckling, som är anmärkningsvärd. Skolan existerade till en början uteslutande på donationer. Emellertid måste, allteftersom barnantalet steg, flera lärarinnor engageras, och dessa avlönades då av kommunen, emedan donationsmedlen ej räckte till. På så vis och då skolan använde samma lokal, som den ordinarie folkskolan, uppgick den så småningom i folkskolan. Ja, dess karaktär av enskild skola har så utplånats, att en del av donationsmedlen till densamma upptages i en publikation, "Vänersborgs privilegier och donationer, 1908", såsom "försvunnen".

1845 beviljades läraren ett halft års permission för att genomgå "Gymnastik Lärare Kursen i Stockholm".

Från 1861 omnämnas småskolor. Dessa voro till en början 3 till antalet och voro förlagda på skilda ställen ute i staden med en lärarinna vid varje. Här är alltså monitörundervisningsmetoden övergiven. Skolgången börjar vid sju års ålder och lästiden är 8 mån. om året; 6 timmar om dagen den ljusare årstiden och 5 timmar den mörkare. I småskolan var innanläsning huvudämne; därjämte undervisades i skrivning och kristendom.

Emellertid började i staden förnimmas klagomål, "att dess folkskola ännu icke motsvarar ändamålet, att lokalen för undervisningens meddelande är otillräcklig, lärarkraften för ringa samt att för gossarnes bildande till dugliga arbetare det är nödigt att ställa folkskolan i förbindelse med slöjdskola".

En uppräckning gör sig också märkbar från och med 1860-talet, så att 1866 fås följande

"Organisation:

- 1:o. Fasta Folkskolan
 - A. för Gossarne
en examinerad lärare.
 - B. För flickorna.
Examinerad lärarinna,
en oexaminerad lärarinna,
en lärarinna i handarbeten.
- 2:o. Fasta småskolor
4 lärarinnor."

Omkring 450 barn besökte vid denna tid skolan. Av läroböcker från 1862 märkas: Svensk historia af Alander; Berlins Naturlära; i småskolan Landgrens läsebok.

Av ett protokoll från 1863 framgår, "att de i stadens tändsticksfabrik arbetande barnen erhålla ett par timmars undervisning om dagen". Denna anordning omnämnes ännu 1882.

Kommunens verkställande myndighet i fråga om skolärenden var i äldre tider prästen. Emellertid tillsattes omsider "Lancaster-Directionen", som 1843 bestod av "Kyrkoherden, Borgmästaren, Rector Skole, Fångpredikanten, samt Comministern" självskrivna ledamöter och 4 valda borgare. Denna myndighet kallades snart nog "folkskolestyrelsen", alltså samma benämning som nu. 1863 kom så kyrko- och skolråd.

1865 omnämnes ordentliga 10-minuters raster mellan lästimmarna. "Till gymnastikexercis och manöver" anslogos samma år 2 à 3 timmar i veckan och till den ändan anskaffades "trägevär" för exercisen.

Tid efter annan hade i kyrkostämman uppmärksamheten fästats vid "Barackens" dåliga beskaffenhet. Ett beslut om nybygge kom till stånd och 1867 var huset färdigt till bruk. Detta hus användes än i dag för folkskolans behov.

Hur skolan vid denna tid var indelad finnes ingenstans noga

angivet. Emellertid har jag trott mig av spridda uttalanden i protokoll kunna fastslå, att skolan i sin helhet var indelad i 3 klasser. Av dessa var den 1:sta småskola, där kursen var 3-årig. Därifrån flyttades barnen upp i 2:dra klassen med 2 årskurser och slutligen till 3:dje klassen med likaledes 2 årsklasser. Skoltiden omfattade alltså 7 år.

Anmärkningsvärt för Vänersborg är det tidiga stadium på vilket slöjden trädde i undervisningens tjänst. Förutom det enastående tidiga inträdet av slöjd för flickorna, vilket berodde av särskilda donatorers intresse för saken, må observeras att även gosslöjd förekom mycket tidigt. 1877 säges också om slöjdundervisningen, att Vänersborgs församling "framför kanske hvarje annan i riket" fått densamma ordnad. 1872 beslöts, "att undervisning i handarbeten skall införas på afdelningen för gossar vid stadens folkskola", vidare, "att denna undervisning allt efter gossarnas ålder och kroppskrafter kommer att bestå i öfning med synålen och sylen, vid hyfvelbänken, svarfstolen och filbänken"; därjämte "löfsågning, korgflätning", m. m. Dessa handarbeten voro i full gång 1874. Skrädderi och skomakeri upphörde dock efter något tiotal år. 1889 skickades på uppmaning av Dir. Salomon en slöjdlärare till Näås.

Ett annat bevis på det stora intresse staden Vänersborg hyste för sin folkskola är, att 1876 tillsattes en av staden avlönad folkskoleinspektör. Och det förefinnes ingen anledning att tro, det denna åtgärd med åtföljande kostnader berodde av några påpekade brister vid lärarepersonalens tjänsteutövning. Denna inspektör skulle minst 3 timmar om dagen vistas vid folkskolans olika avdelningar. Till befattningens förste innehavare antogs pastor J. A. O. Wickbom, sedermera seminarierector i Kalmar. Befattningen fanns kvar ända till 1890, då den inskränktes till att vara skolrådets kassör.

FOLKE WIKSTRÖM.

BENGT ERIK BÅLD.

EN GLÖMD VÄNERSBORGSSKALD.

Vänersborgs skola var till år 1839 en s. k. lägre lärdomsskola eller trivialskola med endast tre lärare: rektorn och tvänne kolleger. Från år 1782 förestods rektoratet av magister Anders Salmenius, som, innan han blev rektor, i fem år varit kollega vid skolan. Han var född år 1747 och hade efter studier i Uppsala och Greifswald blivit magister vid det sistnämnda universitetet. Han skötte sin rektorstjänst ännu vid 80 års ålder, men då han dog år 1832, hade han varit tjänstefri sedan år 1827.

Rektor Salmenius, som levde ogift, beskrives såsom en särdeles glad och trevlig gubbe, eftersökt i sällskapslivet, men enkel och anspråkslös i sitt levnadssätt, vilket gav honom tillfälle att vara mycket välgörande emot fattiga släktingar. Då han lämnade rektoratet, blev han erbjuden professors titel, men avböjde hedern med förklaring, att han funnit att den hade det bäst här i livet, som hölle sig i skymundan, vilket han naturligtvis sade på latin: "Bene vixit qui latuit."

Genom kollegan Anders Lundholms utnämning till komminister i Härened 1818 blev en befattning som kollega vid Vänersborgs skola ledig, och säkert gladde det rektor Salmenius, då han bland de sökande fann kollegan vid Lidköpings läroverk Bengt Erik Båld.

Denne unge man var nämligen känd såsom vittert intresserad och ej bara det, han hade själv framträtt såsom skald och förvärvat sig rykte såsom sådan. Han var född den 21

januari 1793 och då han sökte befattningen i Vänersborg således 25 år gammal.

Båld kom från ett officershem. Hans föräldrar voro regementskvartermästaren Fredrik Båld*) och dennes maka Fredrika Elfman. Han var född på Stora Weka i Sätuna församling av Broddetorps pastorat och hade 1813 blivit student i Uppsala. Redan efter två års universitetsstudier var han kollega vid Lidköpings skola och lät prestviga sig år 1816.

Han fick år 1818 byta sin befattning i Lidköping mot samma tjänst i Vänersborg, men redan efter få år bröts han av sjukdom. Det var den rätta poetsjukan, lungsoten, som drabbade honom, och den 1 september 1825 avled han i Vänersborg, där han ock begrovs. "Magister Båld" bodde vid sin död i guldsmeden Enbergs hus, N:o 105—106 i kvarteret Rosen.

I Warholms Herdaminne finnes om Bengt Erik Båld förutom ovan angivna data endast den upplysningen: "Han var en lycklig tillfällighetsskald".

Han skulle vara alldeles glömd, om icke hans vänner sörgt för att rädda hans namn åt eftervärlden genom att år 1826 från Johan Qvists tryckeri i Vänersborg utgiva en del av hans dikter under titeln "Vitterhetsförsök af Bengt Erik Båld", ett häfte på 82 sidor.

I ett förord sägas dessa vittra försök ej vara ämnade att vitt vandra ut i det allmänna. Såsom av vänskapen begärda, voro de ock egentligen för denna bestämda. Det säges vidare i företalet, att för vännen må dikterna vara några kära, för-

*) Fredrik Båld var född i Sandhem den 22 november 1750 och dog i Broddetorp den 22 maj 1818. Bengt Eriks moder synes hava dött före år 1800. Den 6 mars 1807 ingick Fredrik Båld i Broddetorp nytt äktenskap med Anna Christina Forsell, född i Alingsås den 21 december 1766. I sitt första gifte hade han utom sonen Bengt Erik döttrarna Maria Greta, född den 26 september 1791 och Cajsa Ulrica född den 13 april 1794.

varade drag, som jämte så mycket annat erinra om författarens skönhetssinne och själsstämning, om sättet, huru han såg det liv, som han lämnat, och det högre, i vilket han ingått.

Slutligen tillkännagavs i företalet, att inkomsten av försålde exemplar vore ämnad till en enkel minnesvård på den grav, där kroppshyddan av den ovanligt älsklige, allt för tidigt borgångne och länge saknade collegan Bengt Erik Båld vilade.

Det lilla dikthäftets gulnade blad icke endast låta oss få en ganska klar bild av den förgätne läraren och poeten, de giva oss också, tack vare de där tryckta, vid olika tillfällen till och om inbyggare i det dåtida Vänersborg skrivna dikterna, åtskilliga upplysningar om staden och några av dess då för tiden mera bemärkta personligheter.

Dikterna börja med en invokation till skaldens luta. Efter vanligheten på den tid, det är fråga om, har Båld valt sig en fantasigestalt att sjunga till och om. Hans stora samtida Stagnelius sjöng ju till sin Amanda, och Båld kallar sin fantasiskapelse för Laura.

”Gå luta, med din enkla ton,
som du har fått från högre zon,
till Laura, min huldinna.
Smyg den till hennes rena bröst,
i liv och död bliv hennes tröst
bliv alltid dess vännina,”

så börjar den första dikten, som slutar som den bör, med en förhoppning att då döden brutit av skaldens stav, lutan skall sakta viska från hans grav: ”Förgät mig ej o, Laura.”

Även de två följande dikterna kallade ”Visa” och ”Tröst” handla om Laura. Den första är avfattad i en tidstypisk form:

— — — — —
Säven sköna balsamvindar
uti chor
sväven till de sköna lindar
där hon bor.
Bären hälsning
till dess bröst.
Hjärtats hälsning.
Kärleks tröst.

och i dikten "Tröst" försäkrar han:

"Blir mörk än min stig,
göms stjernan för mig,
är Laura mitt ljus
här i jordens grus".

Och hon "är hans sol, uppvid Nordens pol" och han "har en
fridsäll hamn i Luras famn,"

I de senare dikterna ljuda andra toner. Synnerligen typisk
för tiden är en "Stridssång".

"Upp till kamp
Thor från Asgård oss uppkallar.
Hammarslagen hör, det skallar
Nornans krans
med sin glans
vinkar oss från Skandiens vallar.

— — — — —
Svea se,
Sina armar huld hon sträcker
hjaltekransen huld framräcker
O, hur skönt
strålomkrönt
Oscar är, han modet väcker."

Det är ett prov på de många hyllningsdikterna till den övermåttan populäre kronprins Oscar.

Av annat kynne, men också den av en i tidens poesi vanlig typ är den följande dikten "Förföraren" där författaren med ganska stor framgång söker frammana hemska skräckstämmningar.

Tron, hoppet och kärleken, tillhoppa eller var för sig äro omtyckta ämnen för Bålds diktning. I en stor dikt med titeln "Örnen" skildrar han fantasiens makt. En "älskare" d. v. s. på den tidens språk en förälskad man, sitter ensam långt från sitt hjärtas huldinna, fylld av längtan. Han måste nöja sig med att kasta kyssar över havet. Hans tårar rinna "ömnigt" över att han ej får dela Vårgudinnans blommor med sin mö. Då kommer där en örn susande från skyn och erbjuder sig föra honom till flickan över jord och hav genom eterns ström.

"Vet P h a n t a s i e är mitt namn, min vän
På jorden av många ej tålder
mitt födelsehem är himmelen
och evighet är min ålder".

Han bestiger örnen ryg, "vars vingar ljudande luften slog"
"och högt genom etern han drog,"

"För ynglingens blick nu jorden försvann
mellan stjärnorna fram han bävar
En okänd fröjd i hjärtat han fann
Då så nära himlen han svävar
Hög gick dess fart över hav och land
snart sjönk han ned uppå längtans strand
och intill den huldans svanbarm böjd
hans sorg omskapas i fröjd."

I den hittills behandlade delen av diktsamlingen finnas också två översättningar från en ej namngiven norsk skald och en från den berömde tyske skalden Gottfried August

Bürger, vars bekanta stora dikt Leonora eller Spökbruden översattes av A. C. af Kullberg år 1816.

Den för oss mest intressanta delen av de Båldska poesierna är emellertid en avdelning, som innehåller dikter till och om personer i de små samhällen, där skalden haft sin vardagliga verksamhet.

Denna avdelning inledes med en födelsedagshyllning från år 1821 till "prosten G—r W.", som icke kan vara någon annan än prosten Wennerberg i Lidköping, Gunnar Wennerberg, fader till Gluntarnas likanämnde skald.

Från 1822 stammar en dikt vid rådmannen Niclas Söllschers grav. Söllscher, som var en betydande man i Vänersborg, var född i Malmö 1745 och blev sedermera stor handelsman och från 1786 rådman i Vänersborg.

Om honom skriver Båld bl. a.:

"Ditt tysta stilla liv sig stilla släckte
en lampa lik, där oljan mer ej räckte
men vad du var och vad du här har gjort
den flit, varmed du stilla kallet skötte,
den frid, varmed du dina likar mötte,
den ordning, visdom man hos dig försport
av detta allt med vernod mången teknar
ett minnesblad, som ej i tiden bleknar".

Året därförut hade Båld diktat vid Niclas Söllschers sonhustrus, Niclas Söllschers d. y. makas, fru Maria Elisabet Söllschers, född Sunnerdahl, grav den 18 november 1821:

"Make, Barn i kärlek hon omslöt,
bar för nödens bön ett öppet hjärta
brödet gerna med den usle bröt
ömma lärde hon av egen smärta."

"Usle" kan, som synes, även hava betydelse av "eländig", "fattig".

Från den 11 mars 1822 förskriver sig en "dikt till Damerna vid en anställd högtidlighet", där han sedan han prisat äktenskapets lycka, av vilken han dock ej själv var delaktig, slutar med en skål för alla makor och älskarinnor. Här får man också ha i minnet ordens betydelseförändring, och att "älskarinna" i Bålds mun och hans publiks öron ej betydde annat än en älskad kvinna.

Från 1822 stammar också en "avskedssång till Fredrik Rådberg av några vänner i Vänersborg".

Fredrik Rådberg var född i Vänersborg 1789 och son till regementsskrivaren och titulära krigsrådet Anders Rådberg och Carolina Maria Thornton. Han avlade hovrättsexamen i Uppsala 1806 och blev filosofie magister 1818. Sedan han en tid varit predikant och skollärare i Fogelvik i Sörmland, blev han rektor vid Nya Elementarläroverket i Stockholm och efter en kort tid som komminister i Tengened, utnämndes han 1835 till samma befattning i Vänersborg, där han dog 1853. Han gav ut flera lärda verk och skaldestycken och ansågs på sin tid som en djupsinnig tänkare.

Till honom ropar nu Båld:

"Lev och verka för det sköna,
frihet, tro, humanitet".

1823 skriver han födelsedagsdikt till prosten i Flo Hans Georg Malmsten. I dikten talas om hur minnet av de verk samma åren ännu förgyller höstdagarna för den prosten, som dock ännu icke var mera än fyrtionio år.

Åt eftervärden är i diktsamlingen förvarad den skål, han ägnade landskamreraren, titulära kammarrättsrådet Rinman den 25 februari 1824, då denne fyllde 54 år.

Han uppmanar 54-åringen att medan han ännu känner sig frisk och nöjd med sina vänner tömma ett glas i sansad fröjd, och karaktäriserar sedan festföremålet med följande rader:

"Fast för ordningen bestämt,
troget sina plikter,
är ditt sinne alltid jämt
jämt som Themis vikter
Veklighet du icke tål,
fröjd ej biltog dömer,
därföre en var din skål
ned i botten tömmer."

Båld har vidare strängt sin lyra vid borgmästaren A. P. Sandbergs installation i ämbetet år 1824. Efter en inledning om "samhällsförbundet" mellan människorna och domaren som rättvisans offerprest, harangerar han Sandberg på följande sätt:

"Du som blivit kallad och invigd i dag
det upphöjda kallet att bära
från redliga hjärtan vår fridshälsning tag
Du blive vår lust och vår ära.
I den som oss lämnat vi ägde en far,
i dag en förnyad vi finne'.
Vår bön som en duva till himmelen far:
I lugn dina dagar framrinne."

I diktens sista strof antyder han Sandbergs förestående giftermål och slutar med en skål för Sandberg och hans fästmö, fröken Kafle.

Den 30 mars 1824 uppträder Båld som skald vid lands- och stadsfiskalen Beckmans bröllop med demoiselle A. C. Ullman. Det är en svunnen tid, man återfinner i denna bröllopsdikt, där skalden liknar kvinnan vid en svag ranka, som vissnar bort, om hon ej får stöd hos mannen.

Månaden därpå sjunger han åter vid en grav, redd åt rådmannen Olof Agrells maka Inga Helena Agrell, född Browall, som avlidit 68 år gammal.

"Uti henne gamla världen
from och ärlig levde än
sluten var hon jämt för flärden
men av plikten trogen vän."

Han talar också tröstens ord till den efterlämnade maken, som han lovar ett snart återseende. Skalden blev sannspådd, ty Olof Agrell dog inom en månad efter sin hustru, och Båld strängade sin lyra även vid hans grav och karakteriserar honom sålunda:

"Uti hans hjärta, på hans panna
hade redligheten satt sin bild,
och vid det rätta vid det sanna
han höll sig fast, från anspråk skild.
Uti sitt kall så idog, trogen
och uti Gud förnöjd och from
han blev för himlens glädje mogen
och får af Nåden visst sin dom."

Samma år, 1824, uppträder Båld den 13 oktober såsom bröllopsskald, då hans vän slottspredikanten Sven Fredell firade sitt bröllop med demoiselle Anna Greta Röding. Fredell var komminister i Vassända, och hans maka var dotter till en av det dåtida Vänersborgs mera betydande hantverkare, sämskmakaremästaren Anders Röding och hans maka Anna Helena Dahlbeck.

Få dagar därefter, den 7 november 1824 sjunger han vid Cecilia Forshaells, född Unger, grav. Fru Forshaell var maka till apotekaren Forshaell:

"Vilt sorgen slår på hjärtats strängar
och löser alla känslors band
som Nordan, när i blomstersängar
han griper in med isig hand.

Där tidens vårvind milt sågs smeka
nyss kärleksblomster röda, blå,
vi nu se sörjande och bleka
blott minnets eterneller stå.”

Dikten fortsättes i tidens vanliga stil och slutar med en uppmaning till änklungen:

”Lyft blicken emot himlen höga
med stjärnskrift där tecknat står:
Du, som här sår med tårat öga,
en gång med glädje skörda får.”

Året 1825, Bengt Bålds sista levnadsår, synes han flitigare än någonsin hava ditkat. Vid doktor Ebbe Schougs*) bröllop med fröken Hellewi Zelow den 20 januari 1825 hade han skrivit en lång dikt. Ebbe Schougs namn är av ett visst intresse, då det gäller Bengt Båld, vars diktning ju i så mycket förer tankarna till hans store samtida skaldebroder Erik Johan Stagnelius. Ebbe Schoug var född i Kalmar 1796 och son av överinspektören och sjö tullkontrollören Hans Fredrik Schoug och Ulrika Sofia Borg. Ebbe Schoug kom till Uppsala 1812 och var där en av Erik Johan Stagnelii fåtaliga umgängesvänner. Stagnelius deltog i hans examensfest 1814 och hyllade honom med en dikt**). Schoug blev lasarettsläkare i Vänersborg och dog 1828 såsom läkare i Åmål.

Den 26 januari 1825 vid den fest, då Hans Majestät Konungens höga födelsedag firades i Vänersborg hyllade Båld monarken med ståtliga verser:

”Må i din starka hand ej Nordens gamla spira
bli någonsin för tung.
Vi vilja alla den med kärleksrosor sira
så gammal såsom ung.

*) En Ebbe Schoug var i slutet av 1740-talet tullinspektör i Vänersborg.

**) Böök: Stagnelius s. 48.

Blott för dess fall en gång utur din hand vi bäve
Dock när du hunnit gravens rand
din hjälteande då, en mäktig skyddsgud, sväve
än över Göters Land.”

Förbindelsen med Lidköping och vännerna där glömde han ej. Underrättelsen om översten och riddaren A. F. Påhlmans död den 23 mars 1825 uppkallar honom till en minnesdikt där han karaktäriserar den avlidne bl. a. med dessa rader:

”Ja, hur mången enslig stund förfluten
då han inom sig, för världen sluten
uti stillhet umgicks blott med Gud,
upphöjd över smicker, över tadel
bar han i sitt innersta sin adel,
klädd i ödmjukhetens enkla skrud.”

Det är klart, att en ung skald som Båld var väl sedd även i de högsta kretsar, och särskilt synes han hava varit omfattad med välvilja hos den friherrliga familjen Haij på Onsjö. Till de unga fröknarna Louise och Natalia Haij skriver han dikter i deras minnesböcker. Louise var född 1816 och således år 1825, då han diktar till hennes födelsedag, endast nio år:

”Gläd dig, våren är så nära
blommor har den, lek och sång.
Minns dock, blommorna en gång
skola höstens frukter bära.
På din levnads klara himmel
dröje länge våren kvar,
Oskuldsängeln dina dar
skydde genom tidens vimmel.”

Louise Haij dog ogift redan 1838. System Natalia, vars minnesbok Båld också försett med dikter, blev gift med kammarherre Carl Kuylenstierna och dog år 1887 i Vänersborg.

De dikter, på vilka här givits prov, äro ju på intet sätt märkliga, men de äro typiska för sin tid och äro till en del ej av ringa intresse från personhistorisk synpunkt. De äro författade av en man, som levt och verkat i Vänersborg och de äro i många fall riktade till personer, som hava för stadens inbyggare av i dag fortfarande välbekanta namn. Det vore av intresse att veta mera om den unge skalden och hans liv i den lilla staden, men källorna för en sådan vetskap äro utsinade. Den vård, som skulle resas å hans grav för de medel, diktsamlingen inbragte, är, om den någonsin blivit rest, för längesedan kullslagen och borta, men hans enkla dikt är icke alldeles död. Genom den talar skalden ännu till oss, och mellan de å Johan Qwists tryckeri fumligt satta raderna i det lilla dikthäftet, få vi, utöver vad han själv låter oss veta, själva dikta oss till de tankar och känslor, som rörde sig hos den glömde Vänersborgsskalden Bengt Erik Båld.

BERTEL HALLBERG.

KRING VÄNERSBORGS TORG PÅ 1860-TALET.

ERINNINGAR AV EN ÅTTIOÅRING.

I Inledningsstrofen till en på 1860-talet inom vissa kretsar spridd nidvisa fäste redan då uppmärksamheten på vår stads från andra stadstyper avvikande utseende:

I den goda staden Vänersborg
med sitt plantage, sitt stora torg,,

Och än i dag ha dessa snart sagt enastående anläggningar samma omfattning och charm som de hade under förra århundradets senare hälft. I synnerhet torget har, trots vattenkastaren och de på allra sista tiden uppsatta ljusanordningarna, bibehållit sin inponerande omfattning. Men torgets utnyttjande och folklivet å detsamma är nu helt annorlunda än under forna dagar, och jag vill försöka att ur minnet teckna några bilder av livet på vårt torg under 60-talet.

1863 var troligen sista året då några mera omfattande militära övningar ägde rum å vårt torg. Jag kommer särskilt ihåg att Västgöta-Dals regementes befälsmöte det året var förlagt till Vänersborg. Livligt erinrar jag mig än i dag hur imponerade vi småpojkar voro av de ståtliga militärerna och den vördnadsfulla beundran vi ägnade de bistra majorerna Silfverschiöld och Ericson, vilka då utövade högsta kommandot, samt den sakkännedom vi lade i dagen vid bedömandet av egenskaperna hos major Silfverschiölds vita sto eller major Ericsons gulbruna fux.

Även skarpskyttekåren använde torget till samlingsplats vid sina utmarscher och övningar. Särskilt erinrar jag mig en solig söndagseftermiddag då stadens förnämsta — och fagraste — damer samlades på trottoarerna vid Eds- och Kungsgatornas korsning — vår nuvarande politiska hörna — uppvaktade av en del äldre herrar, de flesta i höga hattar. Så ljuda hurtiga trum- och trumpetsignaler och skarpskyttekåren under kompanichefens, handlanden Apelskog, kommando tågar fram och gör ett dundrande halt framför de samlade damerna. Den ståtligaste bland dessa, fru rektorskan Bergman eskorterad av unga flickor trädde fram mot trottoarkan-ten och hälsar den i stram givaktställning stående truppen med ett tal och föredrager ett hyllningspoem samt överlämnar till truppen den fana, som sedan under flera år var skarpskyttarnas samlingstecken. Sedan truppen mottagit detta bevis på att damerna uppskattade deras strävanden tågade kåren med flygande fana och klingande spel till den i skogsbrynet mellan Katrinedal och Lockered belägna skjutbanan.

Karladagen — den 28 jan. — var under hela 60-talet ansedd som en extra högtidsdag och den celebrerades alltid med stor bal, merendels å residenset med greven och grevinnan Eric Josias Sparre som värdar. En gång hade läroverkets ungdom anmodats göra ett fackeltåg genom staden sedan balen börjat. Under rektors och lärares överinseende och gymnastikläraren Stibergs ledning tågade vi under sång och med gnistrande facklor i teten till torget, där facklorna kastades framför residenset och ett väldigt flammande bål upplyste det av ett djupt snötäcke höljda torget, — ljuseffekten lär ha varit storartad. För trygghetens skull hade frivilliga brandkårens chef, handlanden Paul Skarin, mobiliserat sprutan nr 5, vilken placerats å handlanden Orups gård — nuvarande Sparbanken — för att omedelbart kunna ingripa i händelse att eldfara skulle inträffa. Men bålet sköttes dess bättre så

förståndigt av oss skolpojkar att femman fick återvända med oförrättat ärende.

Torget vidsträckta utrymme togs även då och då i anspråk av de många hippologer, som då hade sina stall förlagda här i staden. Utom "Grevens"*) ståtliga hästuppsättning, vilken dock merendels var förlagd till Restad, hade regementsstaben — överste Sandels, överstelöjtnant Kuylenstjerna och major Ericson samt deras adjutanter — sina ridhästar inkvarterade här och stadens mera betydande köpmän, bland andra bröderna Svedberg, Brun, Friberg, Albert Carlsson m. fl., fabrikörerna Carlberg och A. O. Andersson tävlade skarpt om hedern att ha de ståtligaste hästarna. Dessutom hade innehavarna av stadens landerier, bl. a. Tenggrenstorp, Fredriksberg, Lyckhem, Källshagen och Nicklasberg, ståtliga hästuppsättningar i sina stall. Icke minst uppmärksammade var den hingstdepå Strömsholms stuteri varje år stationerade här. Denna depå var alltid förlagd till "Prytzska gården", Länstidningens och Metropols nuvarande tomt.

Det var ett verkligt folknöje att få vara närvarande då kamparna skulle bada. Detta ägde rum vid det så kallade "Vättnet" å norra kajen. Hästarna, som endast voro fängslade med en i grimman fastsatt lång töm föstes av skötarna under höga rop och klatschpiskans smällar ut i kanalen där de under frustande och flåsande fingo simma omkring. Efter badet bar det av i språngmarsch till torget. Skötaren med den långa klatschpiskan i handen tog plats mitt på torget och hästen fick sedan springa ett flertal varv runt skötaren som allt emellanåt ökade farten med smattrande klatschar. Detta skådespel som alltid gavs tidigt på morgnarna hade alltid sin givna publik, icke minst bland oss skolpojkar. Om man finge döma efter den tvärsäkerhet och den sakkännedom varmed

*) Landshövding Sparre.

Övning med frivilliga brandkåren på 1860-talet.

en var försvarade förtjänsterna hos sin specielle favorit så voro mer än "halva stans" innevånare under 1860-talet fullständiga hippologer.

Intill slutet av 60-talet användes torget för de årliga mönstringarna med såväl den allmänna som den frivilliga brandkåren. Kallelsen till dessa mönstringar underströks med de då brukliga alarmsignalerna: tvenne dånande kanonskott, klämtning i kyrktornet och trumsignaler genom stadens gator. Till alarmet lystrade "hela stan", män och kvinnor lämnade det de hade för händer och störtade ut, kvinnorna medförande familjens "vassbötta" och männen skyndande till den spruta, vid vilken de voro indelade. Drängar och hästkarlar störtade med påselade hästar i vild fart till sprutboden, hämtade där de å medar vilande vattentunnorna och skyndade återigen iväg till mönstringsstället för att om möjligt erövra den sedvanliga femman, varmed den först anlände åkaren

belönades. Vid sköljflotten och vättnet hade vattenhämtningsavdelningen fattat posto och fyllde under lustigt glam och oväsen de tomma vattentunnorna och "vassböttorna". "Qvinnspersonerna" ordnades i tvenne led från sprutans reservoir till vattenhämtningsstället och langade vatten i oavbruten följd. Bergnings- och rivningskåren tog plats å residensgården. Allmänna kåren uppställdes å torgets södra sida utefter Kungsgatan och den mera rörliga frivilliga kåren tog torgets norra del i besittning. Vaktavdelningen, i vilken inrollerats en del äldre officerare och lärare samt högre tjänstemän, formerade stångbataljon och avspärrade övningsplatsen med sina stänger och linor på det att barnungar och andra nyfikna höllos undan och fingo taga Edsgatan och Plantaget i besittning. Naturligtvis lyckades vi pojkar, dock tack vare de vakthavandes godmodiga överseende, agera blockadbrytare.

Varje spruta i allmänna kåren markerades av ett vitt standard med sprutans nummer i romerska siffror. Befälet fördes av en sprutschef och en vice d:o; samt ett antal rotmästare, vilka hade all möda i världen att hålla ordning i sin rote. Den stöddigaste och oförvägnaste bland manskapet utsågs till strålförare och hade som sådan att svara för sprutans heder.

Frivilliga brandkåren vilken var sammansatt av mera utvalt och disciplinerat manskap tog ställning utefter Drottninggatan. Denna kår hade snitsigare igenkänningstecken och en mer modern och välvårdad attiralj. Dess chef var skrudad i vit buldansbonjour, blågult skärp och med en blänkande ropare på bröstet. Han eskorterades av kårens pampiga fana, som gravitetiskt fördes av kårens sekreterare den jovialiske Z. L. B. Samtliga sprut- och avdelningschefer eskorterades även av fanbärare, och varje man bar på huvudbonaden en i sprutans färg målad plåt, på vilken sprutans nummer angivits med sirliga siffror.

Mönstringsherre var magistratens ordförande. Så snart denne åtföljd av magistratspersoner och andra dignitärer, de flesta klädda i höga skinande cylinderhattar, anlänt, vidtog uppvisningen. Sprutorna sattes i gång, varvid takten markerades av, om ej så välljudande, så dock taktfast och högljudd sång. De helst använda melodierna voro nog Wadmans "Pumpa, pumpa vatten, alle man på däck" och "Rullan går på Raskens vind". Texten var alltid hemmagjord och allt annat än salongsmässig, och behandlade oftast sprutchefens större eller mindre generositet vid den obligatoriska extra-trakteringen.

Fräsande och smattrande kastades strålarna mot höjden och pumparna ansträngde sig till det yttersta för att framhålla sin sprutas företräden. Var strålföraren i humör, gav han oss pojkar, som brutit blockaden, en kalldusch och med all säkerhet råkade strålen "i misshugg" den på andra sidan torget parkerade truppen. Dennas strålförare var ej sen att upptaga utmaningen och snart utkämpades mellan de olika sprutlagen regelrätta dueller, livligt applåderade av oss pojkar och andra åskådare.

Sedan striden slutligen avblåsts, återfördes attiraljen under stoj och sång till sprutbodarna där, tack vare den välvillige sprutchefens försorg ett eller annat "stop" brännvin var framsatt, vilket rotmästarna efter bästa förmåga hade att rättvist utminutera. Av skrålets intensitet och den mer eller mindre vinglande gången kunde man utläsa vilken sprutchef, som varit den liberalaste.

Mönstringsherrar och befäl samt övriga intresserade tågade till Anna-Brittas schweizeri, beläget i första och andra våningen av Nordströmska (nu Paalzowska) fastigheten vid Drottninggatan, där en grundlig eftersläckning etablerades och duellanterna i mörkbruna, heta "Toddar" sökte bot för den grundliga rotblöten, och vid klangen av bataljoner punschglas

slöts freden. Under eftersläckningens förlopp, som pågick till långt inpå småtimmarna, höllos bombastiska tal av bl. a. "majoren" Z. L. B. Och så hade Vänersborgarna fått en ytterligare anledning till samtal och småskvaller.

*

Till dessa enkla försök att skildra hur torget i forna dagar utnyttjades kanske borde fogas en erinran om att den "Sfäriska kalotten" allt emellanåt förvandlades till ett regelrätt slagfält, där de på den tiden så stöddiga mannarna med intresse följde bataljerna mellan dels representanter för olika yrkesgrupper, smeder mot garvare, skräddare mot skomakare o. s. v., och dels mellan yrkesmännen i gemen samt stadens drängar och bodkarlar. En och annan gång blandade sig gästarna från de i hamnen liggande skutorna som tredje man i leken, vilket icke minst fägnade de neutrala åskådarna.

Då rallarna i och med järnvägsbygget uppenbarade sig i staden funno de forna motståndarna det rådligast att ingå en allians för att möta den nya invasionen. Många heta bataljer utkämpades, mot vilka ordningsmakten (representerad av fyra medelålders män, beväpnade med ett stadigt spanskt rör) stod alldeles handfallen. Bataljerna markerades av ett ohyggligt skrån och oväsen, antagonisterna bombarderade varandra med svordomar i alla nyanser och allt annat än salongsmässiga tillmälen. De hårda knytnävarna var själva huggvapnet ehuru även de ovala mässingdosorna då och då togos i bruk. Såvitt jag kan erinra mig förekom ej under dessa bataljer några allvarligare skador, med undantag av en del krossade näsor, utslagna tänder och sönderrivna byxor. Vid ett och annat tillfälle lyckades ordningsmakten infånga någon av bärsärkarna vilken de med mycket bråkande och besvär slutligen lyckades inbura i den i gamla fängelsebyggnaden inrymda finkan. Sedan striden bedarrat drogo

Torget mot söder. 1870-talet.

sig de olika arméerna undan till "Kajsas", "Beskens" eller "Marbons" krogar, där striden vederbörligen kritiserades och de duktigaste kämparna vederbörligen hyllades.

*

Vänersborgs torg hade på 60-talet samma omfattning som det har än i dag och har hittills lyckats undvika alla de skönhetsmedel en del experter och deras troende velat påtruga den "sfäriska kalotten".

Men köpenskapen och affärsverksamheten å torget har nästan till oigenkännlighet moderniserats och reformerats.

I min barndom voro plantagen omgivna av buxbomshäckar bakom vilka "Olle Lake" et concortes med förkärlek dolde sig då de idkade kramsfågeljakten å plantagets gräsplaner. Intill häcken, som begränsade plantaget mot Edsgatan hade den av alla, hög som låg, för sina präktiga varor och sin fly-

tande tunga kända fruktmånglerskan Kristin (Vrick) Olsson sin bestämda plats, och hon var naturligtvis aldrig utan kunder. I hennes omedelbara närhet hade Anna Abrahamsson valt plats för sin just då startade fruktaffär, vilken som bekant hon än i dag med samma energi bedriver.

Utmed Kungsgatan hade torgmånglerskorna (torrhukekäringarna) placerat sig med sina kistor. Bland dessa ytterst redbara och arbetsamma men allt annat än salongsmässiga affärskvinnor kommer jag särskilt ihåg "Spela", "Tinnerholmskan", "Janssonskan" (mera känd under namnet "Sidsvansa") m. fl., m. fl. Gummorna hade merendels tagit plats i kistan, vilken för övrigt var uppfylld av korgar, bylten och paketer i alla möjliga former. Å det bastanta kistlocket tronade stora högar av karameller, hemlagade, starkt kryddade och färgade. Karamellerna hade olika storlekar från två för styvern upp till tio styver stycket. Dessutom exponerade de Kungelfs pepparkaka (av fru Ricks tillverkningar), två- och fyraskillings söta råglimpor m. m., m. m. Önskade man smör till dem kostade detta ytterligare två skilling, ville man så ha ytterligare sovel till brödet kunde man för tio styver få ett hårdkockt, grönt ägg. Sommartiden hade gummorna även en drickdunke i kistan ur vilken de mot sex styver kvarteret serverade sina törstande kunder. I övrigt bestod lagret av bär, frukt m. m. Då titteskåpsgubben med lyckans stjärna hedrade torget med besök hade han alltid sin givna plats i sydvästra hörnet. Mot en avgift av sex styver titten fick man "se och beskåda" ej blott de senaste världshändelserna utan även färgstarka bilder från det heliga landet, "Hundturken" och andra märkvärdiga orter. Av gubbens panorama voro dock bilderna från det då pågående Krimkriget de av oss skolpojkar mest uppskattade.

Området näst intill var upplåtet åt hantverksidkarna, av vilka isynnerhet kopparslagarna och sedermera smederna ex-

pönerade sina alster. Men även garvarna, skomakarna och stadens ende kammakare salubjödo ofta här sina tillverkningar.

Stadens fiskare och fiskmånglare hade etablerat sig å torgets nordvästra del. Bland de förra ådrog sig nog "Ture-Fredrik", "Fernström" och Andreas Björn största uppmärksamheten både för sina rika fångster och sitt originella levnadssätt. Även månglarna, som voro uppmärksammade för sina originella och bullersamma levnadsvanor, handlade utslutande med såväl färsk som saltad och torkad saltsjöfisk. Både fiskarna och månglarna åtnjöto trots sitt mången gång dråpligt vårdslösa uppträdande, tack vare redbarhet, allmänt förtroende. Torgbildens kanske mest pittoreska och säregna bild utgjorde ovedersägligen de intill fiskmånglarna lägrade grynmalarna och granrisegummorna. De flesta av dessa voro hemmahörande i de små torpstugorna, som kantade vänerstrandens dalbosida ända upp mot Bolstad. De införde sina produkter i de visserligen ej så konstnärligt fina men sjösäkra och lättmanövrerade dalbosniporna. Deras tilläggsplats var vättnet, varifrån de buro varorna upp till torget.

De merendels småväxta, av väder och vind brunbarkade grynmalarna och deras i en oerhörd mängd schalar och täcken insvepta "käringar" sutto merendels på huk i små kottier och rökade och smackade ur små svartbrända lerpipor och vid högtidligare tillfällen med en mellan dem cirkulerande halvstoppsbutelj. De av dem tillverkade och salubjudna grynen voro dels helgryn som visst voro mera förnämliga, dels vanliga krossgryn, vilka utminuterades i halvstop eller kvarter. Priserna erinrar jag mig numera icke.

Granrisgummorna verkade i allmänhet mera resliga och deras klädedräkt var av ett snitt som mera passade för deras arbete i skog och myr. I stora vida säckar hade de finhackat granris. I varje välordnat hem då för tiden skulle golven

beströs med sådant, och varje ordentlig om sitt anseende mån husmor måste på torgdagarna ovillkorligen inköpa den för veckans behov nödiga kvantiteten. Vidare salubjödo gum-morna större och mindre björkkvastar, vispar och tvagor (de senare bundna av torrt enris). Dessutom torgförde de ljungkvastar, blåbärs- och lingonris jämte flera slags skogsblommor, bär m. m. En och annan gång kunde de till och med utbjuda någon kanna smultron eller björnbär.

I övrigt var torget upplåtet för handel med lantmannaprodukter. Den från västgötahället kommande allmogen parke-rade sina av stora och tunga hästar dragna vagnar å torgets östra del, vilket ock allmänt kallades västgötatorget. De torg-förde mera gedigna produkter, huvudsakligast spannmål, vete, råg, ärter, torkade fårlår, slaktade gäss m. m.

På den tiden var rågen synnerligen efterfrågad emedan varje någorlunda välordnat hushåll själv skulle låta förmala sitt mjöl och baka sitt bröd. En husmor ansåg sin ära kränkt, om hon nödgades använda bagarebröd. De mera välsituerade inköpte åtminstone en tunna råg åt gången, under det att andra nödgades nöja sig med en skäppa eller i värsta fall en halvskäppa. Det inköpta rågpartiet anförtroddes åt "Kvarn-Andreas", vilken mot en ringa penning, en riksdaler tunnan transporterade den till Nybrokvarn och överbringade sedan till uppdragsgivaren påföljande måndag eller tisdag mjölet. Som ett exempel på dåtidens enkla och hårda levnadsförhållande tillåter jag mig berätta följande "sanna berättelse ur livet".

En för några månader sedan här i staden vid närmare 100 års ålder avliden änka, var som ung hustru bosatt ett bra stycke utanför staden och då hennes skötsamme man ej kunde lämna sitt arbete nödgades hon på lördagsmorgonen gå in till torget där hon köpte en skäppa råg vilken hon sedan omedelbart bar till kvarnen och sedan rågpartiet förmalts

omedelbart bar det till hemmet. Väl hemkommen knådade hon degen, värmdde upp ugnen och bakade brödet allt under det hon i övrigt fullgjorde sina övriga husmoderliga plikter.

Å torgets övriga delar hade de torgbesökande dalslänningarna sin givna plats för sina tvåhjuliga kärror och skrindor. Utom en del spannmål och potatis torgförde de huvudsakligast ladugårdsprodukter såsom ost, smör och grädde samt ostpannkakor. Smöret var merendels förpackat i träbyttor och kunderna avprovade detsamma på så sätt att de med "böttepinnen" skrapade i smöret och sedan slickade av den samma. Oftast upprepades samma procedur flera gånger av olika spekulanter. Dalslänningarna salubjödo dessutom ved i större och mindre partier samt torv och bark. Vid vissa tider torgförde ambulerande smålänningar och knallar större sortiment laggkärl och manshöga upplag av träskor (av folkhumorn kallade hundhus), vilka hade en strykande åtgång.

Kreaturs- och hästaffärerna uppgjordes under skrän och larm å nuvarande läroverkets skolplan. För ordningen i övrigt på torget svarade en av stadens fyra poliskonstaplar. De hygieniska anordningarna voro mer än minimala, och rakt motsatta nutidens mången gång petiga och överdrivna föreskrifter och förordningar.

ISIDOR DALQUIST.

PAUL SANDELHIELM.

EN KULTURSKILDNING FRÅN 1800-TALET S VÄNERSBORG

av K. G. CEDERGREN.

Man kan med en omändring av Geijers ord säga, att Vänersborgs historia i stort sett sammanfaller med Älvsborgs läns hövdingars historia. Stadens blomstring och förkovran var i mycket hög grad beroende av den duglighet

och det intresse för residensstaden, vilket ådagalades av Konungens troman.

Under den äldsta medeltiden var Västergötland, jämte att en häradsindelning förekom, indelat i åtta så kallade bon, i vardera av vilka förekom ett så kallat Uppsala ödegods. Det av dessa, som närmast intresserar oss, var Holasyo (Hullsjö) bo. Dessa bon voro säten för uppbördsmännen. I denna indelning inbegreps även Dal, till vilket räknades Nordmarken. Under drottning Margaretas tid var, enligt Styffe "Skandinavien under unionstiden", Västergötland indelat i elva län eller fögderier. Bland dessa intressera oss för närvarande närmast Ekholms län (uppkallat efter det på den så kallade "Slottsön" i Göta älv strax ovan Trollhättan belägna Ekholms slott) och innefattande Väne, Flundre, Bjärke och Valbo härader samt åtminstone tidvis delar av Åse och Viste härader, samt Eluesborgs län med fogdefäste på Eluesborgs slott och omfattande Askims, Sävedals, Vätle och Bollebygds härader samt östra Hissingen, och Dalaholms län med säte för fogden på Dalaborg och innefattande Dal och Nordmarken. Mot slutet av 1400-talet synas alla socknarna utefter Göta älv hava varit förenade till Elfsborgs län. Från detta län "abalienades" år 1679 de socknar av Västergötland, vilka nu höra till Göteborgs och Bohus län men i stället lades till det nybildade Elfsborgs län en hel del västgöta-socknar, vilka förut hade bildat egna län, och år 1680 även Dal med undantag av Nordmarken. Vänersborg bestämdes till säte för landshövdingen. Den förste landshövdingen, Hendrich von Wicken, bosatte sig ej i Vänersborg utan i Borås. Orsaken härtill var dels att han utanför Borås ägde säteriet Fenneslunda dels att Vänersborg efter den Guldenslöweska invasionen befann sig i ett mycket förfallet tillstånd. Vid de svenska truppernas återtag mot Rånnums bro antändes nämligen förrådsbyggnaderna, för att ej de här samlade

förråden skulle falla i fiendens hand, och elden spred sig trots de ansträngningar, som Gùldenlöwe gjorde att hejda den, till en stor del av staden, så att han hade mycket besvär att rädda kyrkan, vilken dock utplundrades och vars ena klocka ännu finnes i Köpenhamn. Dessutom fanns det ej någon residensbyggnad i Vänersborg. Arbetet på en sådan synes hava bedrivits tämligen lamt under den andre landshövdingen, Lars Eldstierna, vilken var bosatt i Vänersborg, enligt Bertel Hallbergs uppgift, att han i stadens kyrka gravsatte en son. Först under den tredje landshövdingen, David Maclier, synes länsresidenset hava blivit färdigt år 1697. Det måtte dock hava visat sig otillräckligt, ty borgmästare D. Lenberg säger i sin beskrivning över Vänersborg år 1737, "att torget nu är en långelig fyrkant, sedan med Recidence gårdens tilbyggnad någon ändring skedt". Överintendent Carl Hårleman fann denna träbyggnad otillfredsställande och uppgjorde ritning till ett nytt residens med flyglar och en stor borggård, vilken plan dock kom till fullbordan först år 1754. Denna byggnad skadades dock betydligt i 1834 års brand, då flyglarna avbrunno, och ett nytt länsresidens uppfördes efter ritning av P. Wallström i den gestalt, i vilket det nu förefinnes.

Sedan har staden sett en lång rad av landshövdingar inom sina portar. En del av dessa hava intresserat sig i hög grad för sin residensstads andliga och ekonomiska förkovran och stodo på god fot med magistraten och borgerskapets äldste. Men man finner dock kraftiga dissonanser. Så avlät stadens fullmäktige i borgarståndet, borgmästare Daniel Lenberg, vid 1731 års riksdag en skarp skrivelse mot dåvarande landshövdingen Olof Gyllenborg (landshövding 1725—1733). "Förmodar Staden underdånigst, at hwad Congl. Maj:t i Regeringsformeln och flere Förordningar i nåder behagat stadga, angående hwad Landshöfdingarne tilhopa med Magistraten bör och måge afgjöra, icke lærer wara annorledes til forståendes,

än at sådant bör ske å Rådstuvan och at Magistraten äger fritt at säga sin mening efter råd och bästa förstånd til Rådstuvuprotokollet samt at den må det föra, som dertil af Staden antagen är; Och det Kongl. Maj:ts Nådigste willia och mening ingalunda lærer wara, det Magistraten och Borgerskapet skola sammanföras på Recidenset och Stads- och Rådstuvuärenden der afhandlas i Officerares, Cronobetienters och andre til almän Rådstuva icke hörande personers öfverwaro och bewistande.”

”Lefwer Magistraten och Borgerskapet i den underdåniga tilförsigt, at det icke Magistraten blifwer påbördadt at taga del med wakthållningsbeswär öfwer sådane Deliqwenter, som brutit på landet och der blifwit dömde, emedan slikt beswär warit i den förre landshövdingens tid pålagt, och Wenersborg ingen fästning är numera, som då war; förmenandes ock Lagen, at der som bråttet är skedt, der bör den bråttslige få sitt straff; warandes dertill i Elfsborgs län 2-ne landtgewaldiger betrodde, som hafwa god lön, så at, om de tilhållas at hålla nödige qwarter wid Recidencet för sig, behöfwes icke, det Borgerskapet skulle beswäras uti deras ställe taga främmande fångar emot och om dem wakt hålla.”

”Andragandes, huru dåwarande Landshöfdingen i orten, Grefwe Gyllenborg, skulle på 2—3 års tid tagit sig före at remittera alla de öfwerlöpare, som rymma från Norge och sig vid Läns Recidencet anmäla om pass erhållande, så at Magistraten har måst dem hos sig förhöra och om deras berättelser insända rapport. Men som sådant här i alla tider varit en för Magistraten ovanlig syssla, med hwilken de i 15 år, som Riksdagsfullmäktigen under åtskilliga Landshöfdingar warit Landssekreterare, Magistraten aldrig blifwit beswärad; Så är ock Magistratens underdånigaste bön, det Kongl. Maj:t i Nåder tackes frikalla Magistraten för et slikt och med des embete intet egentligen hörande beswär.”

År 1766 klagar stadens borgmästare över, "att han natte-tid budskickats från residenset genom en residensbetient med tillsägelse att redan klockan sju följande morgon infinna sig i lantränteriet för att öppna den der befintlige Kassakistan". Borgmästaren innehade nämligen en av de tre nycklarna till densamma.

Mycket berodde nog det mindre vänliga förhållandet mellan länets hövding och stadens innevånare på det faktum, att landshövdingen vistades långa tider i Stockholm och att landshövdingposterna utdelades till kungliga gunstlingar eller gjordes beroende av partitjänster under frihetstiden, som på detta sätt skaffades biinkomster för de tjänster de gjort hovet eller de olika partierna, och vilka föredrogo att tillbringa sin tid i den glada huvudstaden i stället för i den tråkiga landsortshålan. Den enda kontakt, som i många fall förekom mellan stadens innevånare och länets hövding, ägde rum vid taxeringarna, då han skulle vara närvarande för att bevaka kronans rätt. En anledning till misstroende var också den länge existerande bestämmelsen, att hövdingplatsen i Älvsborgs län skulle vara besatt av en militär. Denna bestämmelse hade tillkommit, därför att Vänersborg utsetts till place d'armes mot Norge och att där ständigt var samlad en betydande militärstyrka, vars inkvartering, såsom man finner av magistratsprotokollen, beredde borgerskapet ganska många olägenheter. Borgerskapets klagomål lämnades oftast utan avseende av landshövdingen, då det gällde hans yrkeskamrater. Särskilt voro de så kallade befälsmötena en nagel i ögat på stadens borgerskap, vilket vid dessa tillfällen ofta måste gratis eller mot en obetydlig ersättning avstå sina rum till militären. Det gick till och med så långt, att enstaka borgare måste flytta ut ur staden under den tid, då deras lägenheter på landshövdingens order blivit beslagtagna, "liksom vi varit under krig". Sedan denna bestämmelsen om landshövdingen-

gens militära ställning upphävts, synes det hava inträtt ett bättre förhållande mellan länets högste styresman och stadens borgerskap.

Men man finner dock lysande undantag. Landshövding Johan Råfelt (landshövding 1756—1763) mottogs vid sin ankomst till staden på ett festligt sätt. Magistraten beslöt den 10 januari 1757, "att till en billig fägnad och ärebetygelse, då länets nye hövding första gången ankommer, icke allenast låta illuminera här i rådstuvan och även i residensbyggnaden i alla fönster samt att låta anställa ett litet fyrverkeri ute på sjön mitt för residenset, såvitt det kunde låta sig göra för 50—60 daler smt och skulle borgmästaren tillskriva styckemästaren Moell och infordra förslag. Kring torget på båda sidor boende voro förekallade, vilka på föreställning åtog sig att vid detta tillfälle, antingen landshövdingen ankom under dagen eller natten, i sina fönster illuminera på bästa sätt, ävensom rustmästare Wiman åtog sig att genom kringgående trumning giva tillkänna, när ljusen på alla ställen skulle tändas." Styckemästare Moell hade tillkännagivit, "att för 50—60 daler smt kunde vid sådant tillfälle ett lämpligt fyrvärkeri avbrännas", vadan magistraten beslöt dess anordnande. Råfelt hade nämligen föregåtts av ett gott rykte och straxt efter sin ankomst den 14 mars 1757 visade han sitt intresse för staden genom att närvara vid ett sammanträde med borgerskapets äldsta, då han tog en noggrann del av alla stadens förhållanden, över vilka uppsattes protokoll, som är av stor betydelse för avläsandet av tillståndet i staden på denna tid. Sorgen tyckes också hava varit uppriktig vid hans alltför hastiga bortgång år 1763, vilket visas bland annat därav, att borgarmilisen paraderade vid hans begravning, en sak, som eljest endast ägde rum vid kungliga besök och dylika tillfällen. Vänersborg hade i likhet med en hel del andra städer i mitten av 1700-talet en slags borgarbevärning. Dess ända-

mål var dock ej så krigiskt som det låter, då den huvudsakligen användes till upprätthållande av ordningen vid marknader och till paraderingar vid högtidligare tillfällen, såsom kungabesök och vid större kyrkliga högtider. Dess beväpning var trots deras "handgevär" ej vidare farlig, om ej möjligen för dess egna bärare. Att de ej ansågo sig vidare säkra i hanteringen av gevären, vilka huvudsakligen användes till avskjutandet av salvor, bevisas därav, att någon underofficer vanligen valdes såsom instruktör, då denna kår skulle visa upp sig för någon mera högt stående person. Befälet fördes eljest av en rådman. I kåren ingingo stadens hantverkare och köpmän. Att den ej var så vidare populär, finner man därav att medlemmarna alltsom oftast stannade hemma trots kallelse av befälhavaren, då magistraten måste gripa sig an med bestraffning av den skyldige. Någon avlöning bestods ej utan var den att anse som ett medborgerligt onus. Vid de stora olyckor, som tid efter annan övergått staden, togo ofta landshövdingarna en verksam del för avhjälpande av såväl den allmänna som den enskilda nöden. Vid den stora eldsvåda, som natten mellan den 24 och 25 september 1777 ödelade en tredjedel av staden och vid vilken den mest välbyggda delen av densamma blev lågornas rov, tog landshövding Michael von Törne en verksam del för att bereda staden lättnader. Så utverkade han fem års skattefrihet och en allmän stambok över hela riket samt tre söndagars kollekt till kyrkans återuppbyggande.

Ett av de varmaste minnena i detta avsende lämnade landshövding Paul Sandelhielm efter sig. Otack är dock ofta världens lön och hans livsgärning är nu till en stor del glömd eller vanställd av förtälet, ja, även mannen är så glömd, att man ej med säkerhet kan utpeka hans sista viloplats i Vänersborgs jord. Jag vill med några ord dröja vid denne i mycket utpräglade kraftgestalt och hans tid.

Den i våra dagar mycket omdebatterade "tråkigheten på landet" tyckes under 1700-talets mitt även hava härskat i städerna. Mycket bidrog därtill de oupphörliga förordningarna mot yppighet och flärd, de så kallade överflödsförordningarna, vilka även ingrepo på privatlivets område. Bröllop och begravingar hava i alla tider utgjort tillfällen för släktingar och vänner till någon av dem, vilken saken gällde, att samlas, ofta till särdeles festliga tillställningar ej endast vid bröllop utan även vid begravingar. Vid de förra förordnades genom överflödsförordningen den 8 november 1731, att de i städerna ej fingo pågå längre än till klockan 12. Det fick ej serveras "mera än åtta rätter och fyra tallrikar — dessa senare för sallat och sådant, som ej till någon rätt anses kan —, varjämte tillåtes att hafwa Fruckt med Såcker insyltad, derjämte Bake-wärk och annat tillåteligt Confect, at deraf dock måttligt tiltages". Den som bröt däremot, gjorde sig skyldig till böter av 100 daler smt. "De af Kongl. Maj:ts och Rikets Betiente, som för sine Ämbeten intet wäi kunna undgå, at hålla til måltids dem, som sig wid den tiden infinna af sökande och underhafwande, få i dagligt bruk hålla fem Rätter och fyra Talrickar. Bjuda de dessutom någre Giäster, måge de hafwa sex Rätter och fyra Talrickar. Wid dessa alle tillfällen tillåtas hwarken vid maten eller efteråt någon Confect utan allenast Fruckt, så rå som torr, hälst den, som i landet växer." Vid begravingar i städerna förbjöds all traktering vid 300 daler smts vite utom för långväga ankommande, "som böra måtteligen och utan öfwerflöd fågnas". Man skulle tycka att det tillåtna var tillräckligt men man måste se det i belysningen av den traktering, som bestods under äldre tider, till exempel under Vasakonungarnas tid, då ett kalas på 15—20 rätter ej alls var något ovanligt och då gästerna sutto till bords ända till 10—15 timmar endast med undantag för någon rekreation efter det omåttliga ätan-

det och drickandet. Maskerader voro under 1700-talet mycket gouterade nöjen men genom en förordning av den 29 november 1766 förbjödos alla sådana, "då det kommit i erfarenhet, at å Wärdshus och Källare anställas så kallade Masquerader, hwilka gifwa anledning ej mindre til kostnad, yppighet och öfwerflöd än til hwarjehanda oanständighet och oordningar". Förbudet måtte dock snart hava upphävts vid Gustaf III:s levnadsglada hov med det resultat, som maskeraden den 16 mars 1792 utvisar.

Om nöjeslivet i 1700- och det börjande 1800-talets Vänersborg veta vi mycket litet. Men efter branden 1834 flöda källorna för bedömande av sällskapslivet rikligare. Redan kort efter branden synes sällskapslivet hava återhämtat sig.

Det litterära livet utvecklade sig raskt, sedan den värsta villervallan efter branden lagt sig. Så finnes i Vänersborgs tidning infört en annons, att herrar ledamöter av "Nya Läse Sällskapet" från den 21 mars 1837 kunna på Läse Sällskapets lokal få läsa tidningar, under det att boklån ej kunna äga rum före april månads ingång. Medlemmarna skulle få behålla böckerna så länge, att det beräknades en dag för varje ark; behölls boken längre, utgjorde plikten 3 sk. 6 rundstycken för varje ark. Musiksoareer höllos från början av mars 1837, oftast på residenset med början klockan 6. Detta ådaga-lägger, att det vid den tiden ej fanns någon större offentlig lokal, lämpad för sällskapliga sammankomster. När en sådan kom till stånd, kan ej med säkerhet avgöras, då tidningarna saknas i kungliga biblioteket. En societetslokal synes dock hava kommit till stånd under år 1840, ty societetssällskapet annonserar bal till den 1 december med en inträdesavgift av 32 sk. banco.

En subskription för uppförande av societetshus och teater hade utfärdats i slutet av år 1840 och till den 19 maj 1841 kallades de, som antecknat sig för inträde i societetssällskapet,

till sammanträde för att definitivt bestämma om planens förverkligande. Därefter uppbyggdes tydligen mycket raskt det societetshus, som kvarstod till branden år 1860.

Tillkomsten av denna societetslokal och framför allt den därmed förenade teatern fick ett litet förspel. Som nämnts hade i Vänersborg bildats ett societetssällskap med ändamål att på lämpligt ställe uppbygga ett större societetshus med teater. För detta ändamål hade det förvärvat lämplig tomt i till Drottninggatan gränsande rote. Sällskapet hyste dock tvekan om 11 § 2 mom. *) i byggnadsordningen av den 9 maj 1835 lade hinder i vägen för planens utförande. Stadens innevånare hade vid allmän sammankomst tillåtit planens utförande och endast gjort till villkor, att societetshuset skulle uppföras vid Kungs- eller Drottninggatorna och ej i därtill gränsande rote. Societetsbolaget hade icke förty anhallit hos Konungens Befallningshavande, att ärendet i oförändrat skick skulle föreläggas Kongl. Maj:t. Konungens Befallningshavande anförde i skrivelse den 15 maj 1841, att planen tillstyrktes, emedan den ansåg, att med en teaterbyggnad menades en sådan byggnad, som uteslutande användes för teaterändamål och av sådan anledning måste anses såsom mindre eldfarlig, vadan nämnda paragraf ej ansågs tillämplig i detta fall, särdeles som det av societetsbolaget föreslagna bygget hade ett från eldfaresynpunkt särdeles fördelaktigt läge, begränsat som det var på trenne sidor av breda gator och på den fjärde av en öppen "ränntomt", som ej fick bebyggas. Kungl. Maj:t infordrade yttrande från styrelsen för städernas allmänna brandstodsbolag, som yttrade, att teaterbyggnader alltid ansetts såsom särdeles eldfarliga inrättningar och vore belagda med högsta riskpremien, varjämte förbud för deras anläggan-

*) Denna paragraf innefattade, att en hel del eldfarliga inrättningar, bland dem teatrar, ej skulle få finnas i de rotar, som gränsade till Kungs- och Drottninggatorna.

de förekom i de flesta, om ej alla, byggnadsordningar. Styrelsen kunde ej gilla åsikten, att nämnda paragraf endast hade avseende på byggnad, som uteslutande användes till teater, "trots att vid en stadigvarande och väl ordnad teater anstalterna till förekommande av eldsolyckor alltid måste vara bättre än vid de ställen, där kringvandrande teatertrupper tid efter annan giva representationer" och att det i byggnadsordningen gjorda förhållandet angav, att vederbörande ansåge eldsvåda i de till Kungs- och Drottninggatorna gränsande rotarna särdeles riskabel för staden. På grund härav ansåg sig styrelsen såsom representant för brandstodsbolaget, vilket hade ansvarighet för 521,898 riksdaler banco i Vänersborg, icke kunde tillstyrka anläggande av teater på sagda ställe. Kungl. Maj:t fann sig med anledning härav ej kunna frångå lydelsen av nämnda paragraf, vadan bifall ej kunde lämnas till ansökan. Så kom byggnaden att ligga på den plats, där den finnes ännu i dag.

Baler ägde rum i societetslokalen. Antalet var bestämt till tio stycken under vinterns lopp, den sista i mars. Så förekommo Lucia-, Jul-, och Carlsbaler.

Dessemellan förekommo utflykter. Så omtalas i februari 1840 ett slädparti på 60 slädar till Lindås, anordnat av stadens "ungkarlar" med efterföljande dans på societetslokalen. Valborgsmässoafton 1841 företogs en utflykt till Trollhättan. Klockan sju samlades sällskapet i därvarande värdshuslokal, där thé serverades. Klockan nio begav man sig till fallen, som voro illuminerade med eldar och där musik utfördes. Därefter vidtog dans i värdshuslokalen till klockan 11, då det serverades en kall supé med buljong och choklad till damerna och porter till herrarna, varefter dansen pågick till klockan 2, då hemfärden företogs. Avgiften för denna tillställning var 1 riksdaler banco för dam och 1 riksdaler 16 sk. banco för herre. En mycket besökt lokal var värdshuset i fru Hafwenströms hus vid

Drottninggatan, vilket hölls av gästgivare S. Lundholm från den 1 oktober 1837. Här förekommo ofta "assembléer", omväxlande med andra nöjen, såsom föreställningar "i naturlig magi" och andra trollkonster.

Paul Öhrwall föddes den 10 mars 1776 på Varbergs fästning, son av ränt- och proviantmästaren därstädes Hugo Öhrwall och hans maka Susanna Pyhlson. Faderns ekonomi tillät ej honom, att giva sonen någon högre utbildning utan fick han nöja sig med de kunskaper, som kunde bibringas honom av informatorer, en på den tiden ej ovanlig sak. Hans klara förstånd och hans receptionsförmåga hjälpte honom dock att tillägna sig kunskaper långt över medelmåttan. Särskilt tyckes han hava intresserat sig för språk, en omständighet som kom honom till mycken nytta vid hans karriär som ämbetsman. Fadern tyckes hava varit en praktisk man och insatte redan tidigt sonen i den tidens mycket invecklade magasins- och provianteringsförhållanden. Detta blev sedan ett av de fält, där han skulle skörda sina största lagrar. Redan vid 18 års ålder erhöll han förtroendet att efter fadern uppehålla hans plats. Men hans verksamhetslust behövde dock större förhållanden, än som kunde bjudas i den lilla staden och år 1797 avreste han till Stockholm, där han enligt tidens sed skrev in sig i en del förvaltande ämbetsverk mot åtnjutande av extra ordinaries vanliga lön, så kallade "ljuspängar". Under denna tid synes han hava slitit ganska ont, då han alldeles saknade förmögenhet, men slutligen blev han duglighet beaktad och år 1799 utnämndes han till ordinarie revisor i kammarrätten och kort därefter till samma befattning i allmänna magasindirektionen. Hans förvärvade praktiska kunskaper i magasinsförvaltning kommo honom nu till godo och under sin verksamhet utvecklade han stort nit vid upptäckandet och beivrandet av en hel del missbruk, för att ej säga något värre, som innästlat sig i förvaltningen. Det sedan fri-

hetstiden kvarlevande bruket att handhava statens medel såsom sina egna och att med dessa som stöd utföra en del manipulationer i mer eller mindre renhårigt syfte, var något, som ej var främmande även för många högre tjänstemän. Posterna såsom ledare av en hel del viktiga ämbeten tillsattes ofta såsom partibelöningar utan att något avseende fästades vid personens förmåga. Den gamla satsen, att den Gud giver ett ämbete, den giver han också förmåga att sköta detsamma, firade under denna tid stora triumfer. Under den razzia, som blev följden av denna Sandelhielms verksamhet, blevo en del personer komprometterade i hög grad och han ådrog sig många fiender, vilka aldrig kunde glömma denna hans verksamhet utan även för eftervärlden hava i skrift sökt att nedsvärta hans minne. Emellertid hade han därmed fäst uppmärksamhet vid sin person och höga vederbörande kunde ej undgå att begagna sig av hans eminenta förmåga. Han gick nu från den ena klarheten till den andra. Så utnämndes han till medlem av hamnstängningskommissionen under det så kallade kontinentalsystemets tid och i krigskommittén. Då Sverige beslutat sig för att delta i kriget mot Napoleon och övertört trupper till Tyskland, utnämndes han till överkrigskommissarie och begav sig i denna egenskap till Stralsund, där han upplade förråd för arméns behov. Såsom bevis på det förtroende, som visades honom, kan nämnas, att han år 1813 fick i uppdrag att till högkvarteret i trakten av Leipzig övertöra hela krigskassan i myntat guld, ett uppdrag, som ej var utan sina stora risker i det förvildade landet. Han åtföljde sedan hären under hela fälttåget i Tyskland till Napoleons fall. Efter krigets slut beordrades han att såsom specialkommisarius för Sverige delta i den av de koallierade makterna tillsatta kommissionen i Frankfurt am Main för att uppgöra likvid om den av Tysklands furstar till krigets finansierande tillsatta obligationsfonden. För att bevaka Sve-

riges intressen vid Wienkongressen beordrades han dit och skötte sitt värv väl, att Sverige för den ersättning, det lämnat, tillerkändes tre och en halv million livres, en på den tiden högst betydande summa. Han fick kort därefter ett brydsamt uppdrag, i det han beordrades till Amsterdam för att likvidera det av Sverige upptagna krigslånet, en sak, som tog över ett års underhandlingar. Efter hemkomsten år 1818 fick han fullmakt såsom kammarråd med säte i kammarkollegium. Han fick 1820 förordnande att uppehålla landshövdingtjänsten i Norrbottens län och blev året därpå utnämnd till landshövding därstädes. Såsom landshövding därstädes nedlade han mycket arbete vid undersökningen av malmfyndigheterna därstädes, en undersökning, vars resultat först långt senare skulle bära synliga resultat. År 1825 utbytte han landshövdingstolen i Piteå mot den i Vänersborg. Vid hans hitkomst väntade honom stora uppgifter. Länet var i hög grad försummat. Den föregående landshövdingen, Carl Georg Flach (landshövding 1820—1825), hade fått ägna en stor del av sin tid åt skötandet av sina egna dåliga affärer, vilka slutligen tvingade honom att begära avsked. Åren före Öhrwalls hitkomst hade inträffat svåra missväxtår och dessa återkommo åren 1826, 1830 och 1837, så att han fick rikligt tillfälle att pröva sin organisatoriska förmåga för nödens avhjälpande. Missväxtår beredde på den tiden stora lidanden ej blott för städernas befolkning utan även för lantborna, då med tidens dåliga kommunikationer ej brödsäd kunde utan stora ansträngningar fraktas från mera lyckligt lottade trakter till nejder, där skörden slagit fel. Man finner av de många utfärdade förordningarna och de vidtagna kloka åtgärderna, att den forne krigsöverkommissarien även var skickad att upptaga striden mot en sådan fiende som hungersnöden.

Skogsvården hade efter manufakturernas införande lidit ett betydligt avbräck. För uppehållande av bruken, som fordrade

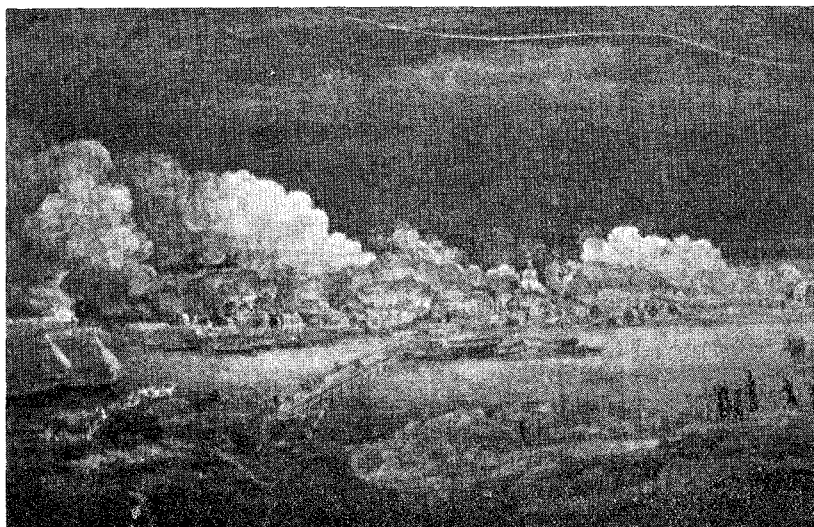
en betydlig massa ved, hade ett hänsynslöst skövlande av skogarna ägt rum och de uppkomna ljunghedarna avbrändes ofta utan vidare, vilket i sin tur orsakade ytterligare skada genom de uppkomna skogseldarna. Man finner gång efter annan klagan i Vänersborgs magistratsprotokoll över bristande vedtillgång och magistraten måste utfärda stränga bestämmelser mot "tjuvhuggning" på stadens skog. Stadsfiskalen hade vissa tider order att noga bese varje till staden ankommande vedlass, för att om möjligt ådagalägga, om veden var olagligen åtkommen genom hygge på stadens mark. Kunde detta ledas i bevis, väntade den skyldige strängt straff vid kämmersrätten. I samarbete med länets hushållningssällskap ivrade landshövdingen för skogsplantering på därför lämpliga marker. De så kallade Dalbobergen, vilka för ett par mansåldrar sedan utgjordes av stora kalmarker, endast använda till bete för stadens kreatur, bära i våra dagar vittnesbörd om det vaknande intresset för skogens ordentliga skötsel.

Ehuru ej själv jordbrukare tog landshövdingen livlig del och delvis själv initiativ till ett förbättrat jordbruk framför allt genom införande av nya foderväxter.

Även för husdjursstammens bättre rekrytering och skötsel gjordes under hans tid en hel del. Avelsdjur införskrevos. Skötseln av kreaturen var ytterst primitiv och följden härav var, att sjukdomar härjade bland kreaturen. Var det en ko eller ox, som dog, var det ej så viktigt; köttet kunde användas i det egna hushållet eller i värsta fall var det gott nog åt stadsborna, vilka ej genom någon ordentlig besiktning kunde påvisa dess mer eller mindre goda beskaffenhet. Värre var det, om sjukdomen träffade en häst. Hästköttet har allt sedan kristendomens införande i Sverige ansetts såsom nästan pestsmittat och odugligt till människoföda. Det gällde därför, att hålla en sjuk häst vid liv. Man hade dock ej något annat att tillgå för att hjälpa i detta avseende än "kloka gub-

bar", vilkas kurer tyvärr ofta visade sig overksamma. Hushållningssällskapet med landshövdingen i spetsen beslöt därför, att tillsätta en veterinär i Vänersborg och att uppbygga ett sjukstall. Denna plan förverkligades år 1832, då den nuvarande länsveterinärgården inköptes, ett sjukstall uppfördes, varjämte det nu rivna ridhuset uppfördes år 1843. För att finansiera detta senare, beslöts det, att det skulle få uthyras till föreställningar i konstridning och lindansning mot en avgift av 6 riksd. 32 sk. för första, 5 riksdaler för andra och 3 riksdaler 16 sk. för följande kvällar, allt banco. Med Vänersborgarnas kända intresse för cirkus kan man vara tämligen säker, att det ej var någon dålig affär. Till veterinär hade hushållningssällskapet lyckats förvärva P. Nordström. Denne var dock en mycket självständig och självrådig herre, som tyckes hava berett förvaltningsutskottet åtskilliga gråa hår, särskilt då det fög sig för att nedsätta hans lön, vilken uppgick till den betydande summan av 100 riksdaler banco årligen. Han var även en medborgare, som beredde stadens myndigheter en hel del besvär, särskilt som hans sedliga levnadssätt ej fullt överensstämde med de kyrkliga myndigheternas åsikt. En gång skulle han för någon sådan förseelse undergå offentlig kyrkoplikt genom att sitta i stocken men då polismyndigheterna kommo för att hämta honom befanns det, att han barrikaderat sig i sin bostad och även trots besprutning nekade att ställa sig till deras förfogande, vadan han av ett par behjärtade män måste hämtas ut genom taket.

Då koleran under sommaren 1834 härjade i Vänersborg och skördade många offer, särskilt bland den fattigare befolkningen, ingrep landshövdingen i samråd med stadsläkaren G. Sandmark för att begränsa dess utbredning genom anordnande av sjukhus, inköp av sängutredningar, anställande av personer, vilka voro villiga att vårda de sjuka. Det är ej dessa personers fel, att sjukdomen fick en mycket stor ut-

Fotografi efter en numera okänd oljemålning, med sannolikhet föreställande Vänersborgs brand år 1834.

bredning, trots att magistraten även vidtog den åtgärden, att en del näringsidkare förbjödos att efter klockan åtta på kvällen vid vite av 3 riksdaler 16 sk. banco servera sjömän, gäsällar och löst folk, vilka kunde tänkas sprida farsoten, utan får detta skrivas på okunnigheten om smittans spridningssätt.

Vid stadens brand natten mellan den 4 och 5 oktober 1834 inlade landshövdingen sin största insats för stadens väl. Det var regel, att landshövdingen i de städer, där sådan fanns, eller i hans ställe borgmästaren skulle leda släckningsåtgärderna. Trots att landshövdingen själv hotades av elden och stora delar av länsresidenset, såsom ovan nämnts, förstördes av elden, bidrog han till släckningsarbetets ledande dock med mycket negativt resultat, så som framgår av stadens nästan fullständiga förstörande. Men han var den verklige ledaren av de åtgärder, som vidtogos för innevånarnas bästa efter stadens utplånande. Stadens myndigheter synas hava fullständigt förlorat huvudet och det behövdes en klart tänkande

hjärna för att röja upp i det moraliska kaos, som grep omkring sig, då förödelser kunde överblickas. Han skaffade livsmedel åt de utblottade innevånarna, gjorde framställningar hos de omgivande kommunerna att mottaga de husvilla, ledde de kommittéer, som tillsattes för ordnande av hjälp av allmänna medel åt de brandskadade och ordnandet av lån för stadens återuppbyggande. Han hade även sitt finger med vid ordnande av den nya stadsplanen för staden.

Huru tedde sig livet i en småstad på den tiden? Det är naturligtvis svårt att i detalj rekonstruera en tid, som ligger 100 år tillbaka, men genom de på den tiden mycket brukliga memoarerna kan man dock få någon inblick i människornas görande och låtande i söcken och helg.

Under dagen sysslade ämbetsmannen på sitt tjänsterum, hantverkaren och handlanden i sin verkstad och handelsbod — det fina ordet butik var ännu ej använt här. Under tiden arbetade deras hustrur och döttrar i hemmen med diverseushållsgöromål. Vi måste betänka, att vi nu syssla med en tid, då även stadshusmodern måste tillverka allt i hemmet från maten, som skulle sättas fram för husets herre, till lakanen och fjäderbolstrarna, på vika han skulle njuta sin nattvila.

Särskilt om höstarna, då vinterförråden skulle anskaffas och beredas, samt mot de stora helgerna, vilka på den tiden firades grundligare än i våra dagar, var det ingen sinekur att vara husmoder i ett stort hem. De stora källarna i de gamla husen vittna om, att det behövdes goda utrymmen för de väldiga förråden. Vardagslivet präglades nog av en viss enkelhet och enformighet i mat men man tog skadan igen, då man samlades till fester; även om dessa voro av mera privat natur. Dessa fester antogo ofta formen av så kallade sexor, vilka av de förmögnare borgarna firades på sina något utanför staden belägna sommarställen — på den tiden reste man ej till "surbrunnarna" utom vid verklig ohälsa. De

ofta konstgjorda kullar, vilka man anträffar på flera av dessa, såsom Beateberg, Lyckhem och Nabbensberg, hava bevittnat många sådana lördagsfester, då champagnen ej saknades vid steken, och där Bellmanssångerna klingade vid punschbålarna. Under tiden sutto husets unga döttrar hemma, då de ej hjälpte kära mor vid hennes arbete, sysselsatta med något handarbete, ofta tapisseriarbete, och så tillkommo de massor av kuddar och dylikt, ofta broderade på styv stramalj, vilka man ännu kan få se i gamla hem och vilka visa, huru litet värde tiden hade för ungdomen på den tiden. Det ansågs opassande att taga en promenad utan bestämt ärende och sport var någonting alldeles okänt. Ett undantag utgjorde dock skridskoåkning, vilken förr idkades av alla samhällsklasser mera än nu för tiden. Den har också gamla anor och redan i forna dagar användes såsom skridskor djurben, så kallade isläggår, på vilka man med en stake sköt sig fram på isen. Det är väl något tvivelaktigt, om Tegnens Fritiof på detta redskap kunde rista Ingeborgs namn i isspegeln. Följden av denna brist på motion var att dåtidens ungmör ofta voro klena och ledo av något som kallades bleksot, varigenom de fingo ett lidande utseende, "liksom knäckta liljestänglar", vilket synes hava varit det manliga idealet på den tiden.

Klinkande på spinetten — jämte flöjten tidens mest gouterade instrument — och läsande av någon sentimental bok, vilken ofta satte en del griller i hennes av den romantik, som låg i luften, uppfyllda hjärna och skapade de kvinnotyper, vilka befolka Fredrika Bremers böcker, tillbrakte hon sin dag, då hon ej sysslade med hushållsgöromål. Mellan de husliga sysslorna svävade hennes tankar ins Himmels Blaue hinein, varifrån hon väntade sin lyckoriddare, sin Lohengrin, vilken skulle befria henne ur hemmets tristesse. Under det att de gifta fruarnas frihet var ganska vidsträckt, var nämligen de unga flickornas liv väl omgärdat med allehanda skyddsskran-

kor för deras dygd. Med nedslagna ögon måste hon sedesamt, omgiven av skyddande tanter, likt sagans Tora Borgarhjort, mottaga de unga männens hyllning. En promenad på tu man hand var något horribelt och våra unga damers friheter gent emot andra könet skulle stämplats såsom i hög grad lastbart.

Även hennes sommarliv var omgärdat av konvensansens skrankor. Friluftsbad voro okända och badade hon någon gång, skedde detta i baddräkt, vilken i våra dagar väl skulle försvara sin plats som skidträkt, och dessutom skedde det i väl tillslutna bassänger, väl undandragen indiskreta ögon. Någon utflykt utan en väl vaktande tant, hälst ogift och litet pryd, var otänkbar.

Förmiddagsvisiter voro sällsynta och förekommo endast, då det gällde att tacka för någon aväten middag eller supé, att "condolera" eller besöka "une jeune femme en couche". Man bjöds vid sådana besök på madeira och syltad ingefära ur de vackra ostindiska krukorna. Förmiddagskafferep voro okända dels därför, att kaffet ofta var belagt med förbud under de rådande överflödsförordningarna, dels därför, att dåtidens husmödrar helt enkelt ej ansågo sig hava tid till att dragas från sina husliga plikter för något sådant.

Middagar utom "en famille" voro sällsynta och ersattes av supéer. Dessa voro nästan alltid gående, med herrar och damer i skilda rum. En supé tillgick i allmänhet på den tiden på det sätt, att sedan te serverats, satte sig herrarna vid spelborden (priffe, whist, en- eller femkortskille) drickande hembrygd punsch eller mörka toddar, under det att damerna åto renetter, russin och mandel, vilka nedsköljdes med mandelmjök eller bischoff. Stundom förekom dock musik eller uppläsning av valda delar ur något nyutkommet litterärt arbete. Vid supéen förekom först ett rikhaltigt smörgåsbord, om vilkets gedigenhet fruarna tävlade, varefter såsom obligatorisk rätt serverades buljong i kopp med vintböjtlar eller

äggpastejer eller kall saftsoppa, tillsatt med "franskt vin", vartill förtärdes "sockerplätsor". Sedan vidtog steken, vilken, då årstiden tillät, vanligen bestod av vilt — fisk med undantag av lax ansågs ej såsom någon kalasmat och ersattes av ostron och hummer — och det hela avslutades med "något blankt", det vill säga kristallklart gelé i de fina gamla kristallskålarne samt krokan. Flera sorters vin serverades såväl till middagar som supéer men Rhenskt vin ansågs såsom begravningsvin.

Vid de stora balttillställningarna var ofta klädesprakten överväldigande, om ej överflödsförordningarna, sällskapslivets hämsko, förbjöd det. L'ancien regimes prunkande stela dräkter hade efterträtts av direktoar- och empirestilens mera luftiga kvinnodräkt med dess bortkastande av snörlivet och en stor del av underkläderna och dess fallande i veck, vilka läto kvinnokroppens skönhet framträda tämligen ohöljd. Men en reaktion hade nu inträtt genom krinolintidens inträdande. Dräkterna voro till sin storlek imponerande. Ovanpå den av tunnbandsliknande rotting, fiskben eller ståltråd formade klockliknande eller halvrunda krinolinen förekommo tre till fyra underkjolar för att dölja krinolinens genomskinlighet och ovanpå det hela en lätt tarlatans- eller tyllklädning i vitt, himmelsblått, skärt eller ärggrönt. Under krinolinen förekommo ett par kjolar för att dölja benen, vilkas minsta visande ansågs såsom högst osedligt. En balklädnings vidd kunde uppgå till 5 à 5.5 meter. Då tyget föll helt löst över krinolinen, kunde de broderade mönster, med vilka klädningen var prydd, väl komma till sin rätt. Ur den stora krinolinen sköt upp det korta livet, knappast 25—30 cm., pansrat med tretton till femton fiskben och hårt insnört i korsetten, vilken för säkerhets skull var framtill försedd med en så kallad planchett, en ställinjal av ansenlig längd och bredd. Korsetten skulle sitta ordentligt åt och det fordrades ej liten kraft av husets

tjänsteandar, eller andra starka personer, för att snöra in alltför voluminösa stofthyddor i densamma. Det, som ej rymdes inom korsetten och ej gick att vederbörligen trycka ihop, fick stiga i höjden, ett mod, som ej väckte minsta anstöt. Ovanför det hela huvudet, konstrikt friserat och alltid prytt med blommor, antingen enstaka eller sammansatta till kran-sar. Senare kommo de långa sidolockarna på modet. Bärarinnan måste noga beräkna varje steg för att krinolin-en ej skulle vippa för mycket; svårast var naturligtvis att sätta sig utan att "klockan" gick till väders och benen — horrible dictu — blevo synliga. Även de äldre damerna uppträdde i krinolin. Brokig sidenbrokad, flammig "moiré antique" eller smidig silkessammet utgjorde överdraget. Den äldre generationen bar dessutom så kallade mantiljer, kragar räckande till knäet av mjuk svart, mera sällan kulört silkessammet, ornerad med breda broderier och långa silkesfransar. På huvudet buros av de äldre så kallade hårkläds-lar eller ock "negligéer" av vita spetsar, blonder eller tyll, prydda med blommor i vitt eller mera diskreta färger. Dessa "negligéer" bundos med band under hakan och med en rosett vid vänster öra. Saknades banden, kallades de rätt och slätt "hårkläds-lar". De äldre damerna ståtade med "kanonlockar", ofta mörkare än det egna grånade håret. Utom tjocka och mycket utsirade armband buros även så kallade "bracheletter" av smårynkad mörk sammet eller tyll. Handskarna voro i allmänhet dåliga. Herrdräkten visade mindre förändringar. L'ânciens och empirens knäbyxor hade utbytt mot långbyxor, än starkt avsmalnande mot foten, än vidgande sig mot ankeln; till högtid oftast vita. Den fordom allmänt brukade fracken kom som vardagsplagg alltmera ur modet och ersattes av redingoten. Västen, på vilken man förut ej nedlagt så mycket intresse, intog nu en viktig del i klädseln; broderade västar, ofta i brokiga färger, prydde upp mansdräkten, som

förlorat mycket av sin färgprakt och så småningom, åtminstone vad rocken beträffar, alltmera övergick i svart. Kraggen, som förut ersatts av en i flera varv kring halsen virad halsduk, kom nu i bruk i form av väldiga kragar, nående ända upp emot öronen, de så kallade "fadermördarna".

Rummen pryddes i allmänhet av empiretidens vackra möbler, i ett och annat hem levde ännu barocken kvar. Rummen upplystes i vardagslag med talgljus men vid festliga tillfällen begagnade man vax- eller senare stearinljus, vilka voro placerade i de vackra kronorna och i lampetter runt rummen. Trots slöseri med ljus voro dock den tidens rum ganska dunkla i jämförelse med vad vi, sena tiders barn, äro vana.

Utelivet florerade ej vidare och idkades till största delen endast av "ungkarlar". Något utvårdshus omnämnes ej ännu och "Gröna stugan", Strömsborgs föregångare, var ännu ej uppförd. Ej heller det gamla, gouterade utvårdshuset Kasens glansdagar hade börjat.

Om också en viss klasskillnad gjorde sig gällande under dagens id, synes den hava kastats bort vid festliga tillfällen och en sann demokratisk anda hade gjort sitt inträde. Alla samhällsklasser möttes på de offentliga nöjestillställningarna och det gick ej för sig, att dottern till ämbetsmannen eller den förmögne borgaren rynkade på näsan, då hon blev upp-bjuden av den expedit, som kanske en stund förut betjänat henne, om dåtidens väluppfostrade unga dam ens hade en tanke i den riktningen. Även vid punschbålarna rådde en kordial stämning och då landshövdingen äskade ljud för att utbringa en skål för landsens nådige fader, fylkades alla från borgmästaren och de högre landsstatstjänstemännen till borgaren omkring honom i tacksam hågkomst av det intresse, han visat staden under den svåra hemsökelsen. Det pokersades nog rätt flitigt och spriten var ej bunden av några

restriktioner. Stadens handlande sålde fritt såväl viner som starkare spritdrycker. Enligt en annons av en av stadens större handlande kunde man hos honom få köpa "fin champagne, muskat, madeira, portvin, röda och vita franska viner, Batavia arrak, Jamaika rumm och fransk konjak". Levnadsförhållandena voro rätt billiga och priserna på livsmedel fastställdes av magistraten och handlandena voro vid 10 riksdaler banco böter förständigade att ej utan dess tillåtelse höja sina priser, varjämte vara, som såldes för högre pris, skulle konfiskeras. För att ej med en lång uppräkningslista bli alltför tröttande vill jag endast anföra priset på några födoämnen. Så kostade bakpart av oxen eller kviga 3 sk. 8 rundstycken, bakpart av får 4 sk. 4 rundstycken, bakpart av gödkalv 7 sk. allt per skålpund; ett skålpund smör kostade 20 sk., färsk hummer (en inom parentes mycket vanlig förbrukningsartikel) 16 sk. dussin, en gås 40 sk., en kanna öl 7 sk., ost 8—12 sk. per skålpund. För gästgivaregården var fastställd en mat-taxa, vilken i hög grad genom sin billighet förvånar oss.

Musiklivet har alltid blomstrat i Vänersborg ända till de sista årtiondena, då det gamla förnämliga musiksällskapet avsomnade, till en del nog beroende på att smaken för mera gedigen musik utbytts mot de mera lätta melodierna av schlager- och jazznatur. Under den tid, med vilken vi nu sysselsätta oss, förde det ett blomstrande liv till stor del tack vare energiska ledare, bland vilka jag endast vill påminna om O. H. Bergqvist. Det under deras ledning bildade musiksällskapet ägnade sig ej endast åt mindre uppgifter utan vågade sig till och med på så krävande saker som Haydns oratorium Skapelsen, vilket uppfördes i stadens kyrka med biträde av Västgöta-Dals regementes musikkår. Kristi himselfärdsdag den 4 maj 1837. Utförandet skildras såsom särdeles lyckat och hade lockat folk från trakten runt omkring. Början ägde rum redan klockan halv fem. De influtna medlen

anslogos till planteringar i staden och trots det låga entrépriset av 32 sk., blev inkomsten 510 riksdaler. För dessa medel, utökade genom de penningar, vilka inflöto för en assemblée på rådhuslokalen, åstadkommos planteringar dels på Edsgatan dels i Stora plantaget. Ett damsällskap hade bildats i april 1837, vilket medlemmar samlades i privata hem en gång i veckan mellan klockan 4 och 7 "för att sysselsätta sig med uppläsning av valda litterära arbeten och diskussion".

Staden besöktes ofta av resande teatersällskap. Det var ej nutidens blyxtturneer utan sällskapen stannade ofta veckotal i staden och voro under den tiden högt ärade gäster i stadens familjer. Det hände understundom, att någon skådespelerska stannade i staden för alltid såsom välbeställd husfru i någon borgarefamilj. Ett av de mera bekanta teatersällskapen på den tiden var det Berggrenska, vilket uppförde romantiska skådespel, som voro i den tidens smak. Så som exempel på några sådana må anföras: "Hartford och Sally", drama i fyra akter och därefter "Vakten eder att lyssna vid dörrarna" komedi i en akt; "Carl Moor eller rövarbandet" av Schiller; Adolf och Clara eller de båda arrestanterna; slottet Monthenero, drama med sång i tre akter; Rockus Pumpernickel, fars med sång i tre akter. Det var dock ej någon vidare lysande ställning ekonomiskt att vara teaterdirektör, ty i bevillningsförordningen år 1840 stadgades: "att Theater Directeurer skola erlägga 25 riksdaler banco årligen och dessutom för varje föreställning i Stockholm och i Göteborg 4 riksdaler och i övriga städer 2 riksdaler till "dramatiska Theaterens pensionskassa" samt till Stockholms spinnhus 16 sk. banco. Dessutom beskattade de olika städerna dem till sin favör. För 133 föreställningar under året, måste en teaterdirektör hava en behållning av 44 riksdaler för varje föreställning, vilket var mycket svårt.

Dessutom hade myndigheterna lagt en hel del andra stöte-

stenar i teaterdirektörernas väg. Så utfärdades den 14 juni 1820 en förordning av nedanstående lydelse. "Då Wi äro öfvertygade, att den allmänna gudstjänsten och dess wärdiga begående är ett af de wiktigaste medlen att väcka och underhålla sådane dygder, på hwilka samhällets bestånd hwilar, hafwa Wi funnit, att alla hinder böra ur wägen rödjäs, som kunna motverka detta stora ändamål; och wele Wi alltså hafwa stadgadt och förordnadt, att då i afseende på Långfredagen, Påskafton och Påskdagen Skådespel ej på dessa dagar må uppföras, detsamma hädanefter kommer att gälla Juldagen och Julafton, Pingstdagen och Pingstafton samt alla Böndagar och dagarna före desamma", Genom en kunglig förordning den 7 mars 1835 infördes censur på teaterstycken. "Genom skrivelse den 22 december 1834 hade ständerna anhållit om införande av censur på teaterstycken, som uppföras på de enskilda teatrarna såväl i huvudstaden som landsorterna och anhållit, att sådana stycken ej måtte uppföras utan att vara granskade av därtill förordnad person eller myndighet." Kunglig Maj:t uppdrog denna granskningsrätt genom detta brev åt landshövdingarna, vilka dock ägde att på eget ansvar uppdraga åt borgmästaren eller någon annan, "som genom sitt anseende eller sin upplysning må befinnas därtill lämplig". Kom därtill, att skråordningen, en maktfaktor ännu på denna tiden, ansåg skådespelare såsom "oredliga", det vill säga, att ej de eller deras barn skulle få utöva något med skråordning försett yrke. Detta hade sannolikt föranletts av skråordningens fordringar, att yrket skulle utövas av "fria män" och skådespelaryrket hade under långa tider utövats av livegna, varav minnet levde kvar genom tiderna. Kom därtill, att skråna, åtminstone till namnet fordrade "moralisk renhet" och att "komedianter och framför allt komediantskor" i forna tider ej hade det bästa rykte i detta avseende. Ännu en lustig förordning innebar en inskränkning i teatertrupper-

nas rörelsefrihet. Genom ett kungligt brev av den 20 december 1826 bestämdes, att med vederbörligt tillstånd till riket inkommande utländske Konstberidare, Theaterföreståndare, de, som visa Konst Kabinett, vilda djur eller giva andra föreställningar av vad slag, som helst icke under sina resor i landet begagna gästgivareskjuts med större antal hästar än sex stycken utan böra genom beting skaffa sig de hästar, som de för sin fortkomst kunde behöva. Skådespelarna och skådespelerskorna fingo därför under den tiden sitta trångt på Thespiskärran och detta kan kanske förklara, att de lätt blevo stationära på en plats, där de blivit väl mottagna och trivdes.

Ännu en förordning, vilken dock snarare underlättade konkurrensen för de verkliga skådespelarna var kungl. brevet av den 30 juli 1831, att "alla kringvandrande personer, som uppföra skådespel eller för allmänheten visa Taskspelerier, Konstberidning, Lindansning, Djurdansning, Menagerier, Skuggspel, Fyrverkerier med mera dylikt skulle till Kunglig hovkapellets pensionsinrättning från början av år 1832 erlägga en avgift av två riksdaler banco för varje dag, de gävo föreställning. Denna skulle uttagas av magistraterna.

De tiljor, som kallas världen, voro under dessa tider ej så angenäma att trampa med koturnen.

I denna omgivning och under dessa förhållanden levde landshövding Sandelhielm med familj och av allt att döma tyckes han hava befunnit sig synnerligen väl med förhållandena i sin residensstad.

Han var en kraftfull och intresserad ämbetsman, vilken själv gärna ville handlägga alla mera betydande ärenden. Han kom därför tidvis på ganska spänd fot med sina närmaste underlydande, då han ej kunde förstå den bekvämlighet, med vilken de handlade länets angelägenheter, och gick därigenom ej fri från förtal. Mot magistraten i Vänersborg,

söm efter 1834-års brand visade mer än lovlig slapphet och egennytta, förfor han strängt. Så uppträdde han en gång på rådstugan och yrkade på avsättning av en rådman "såsom gammal och alltför slapp". Han var dock i hög grad folklig och lät även den ringaste supplikant komma till tals med sig. De karga förhållanden, i vilka han vuxit upp, hade hos honom utvecklat ett kraftigt ekonomiskt sinne, vilket av många tolkades såsom snålhet. Kanske var också företrädarens öde ett memento för honom. Huru som helst må vara härmed, så togo hans motståndare från den tid, då han satt i kammarrätten och utövade räfst och rättareting, detta till anledning för angrepp på honom och särskilt i ett memoarverk från den tiden anföras en del anekdoter för att förlöjliga honom. Endast en av dessa må anföras. Han och hans fru hade för vana att själva göra sina uppköp. En lördag hade de från en av stadens slaktare inköpt ett stycke benigt kött. På måndagen återsändes benen med anhållan att i deras ställe få rent kött, "emedan landshövdingens ej voro hundar".

Han blev adlad år 1826 med namnet Sandelhielm och fick då upptaga en länge utdöd släkts sköldemärke. Ätten blev dock ej gammal, i det att den utdog med hans son. Som adlandet skett efter hans hitkomst och franska revolutionens demokratiska idéer trängt långt ner i befolkningslagren, orsakade denna namnförändring en del lustiga poänger. Under en av sina många inspektionsresor, vilka han ofta företog inkognito, skjutsades han av en bonde. Han gav sig gärna i samspråk med gemene man och frågade bonden, som skjutsade honom: "Vad heter eder landshövding?" Men fick det tämligen oväntade svaret: "Förr hade vi till landshövding en duktig karl, som hette Öhrwall, men nu ha vi en strunter till adelsman, som heter Sandelhielm". Landshövdingen blev en smula förargad och mumlade rätt högt: "alla bönder äro fähundar".

Efter en stund replikerade bonden: "det kan så vara, men alla fähundar äro icke bönder".

Hans sista offergärning för sin residensstad inträffade år 1850. Staden härjades då av en svår kolerafarsot. Även nu ingrep han ej blott lugnande och ordnande under panikens dagar — man kan avläsa det av hans många kungörelser — utan även aktivt i vården av de sjuka. Han tycktes hava varit intagen av den fatalistiska tron, att han var osårbar för smittans angrepp och skonade sig ej. Men naturen hämnade sig. Efter endast en dags sjukdom föll han offer för farsoten den 17 oktober 1850 och jordades vid facklors sken på den plats, där kyrkogården nr 2 nu är anordnad. Hans grav har ej kunnat återfinnas och möjligt är, att hans lik under den allmänna villervallan hamnade i en gemensamhetsgrav.

Han var gift två gånger. Första gången med Christina Charlotta von Fuhrman, död efter tre års äktenskap år 1810 i lungsot. I detta äktenskap föddes döttrarna Wiweka Paulina Charlotta, gift med kaptenen vid Västgöta-Dals regemente Fredrik Ryding, och Lowisa Augusta Wilhelmina, gift med kammarrådet Paul Ferlin. Andra gången ingick han äktenskap 1823 med Sophia Dorothea Zetterman, dotter av överfältläkaren Carl Niclas Zetterman, vilken överlevde honom. I detta äktenskap föddes Carl Hugo, häradsskrivare i Leckö fögderi, Paul Oscar, död vid fyra års ålder, och Eugenia Josepha Amalia.

Som ett slutomdöme om den vördnad, med vilken han omfattades av sin residensstads innevånare, må anföras de minnesord, som ägnades honom av Wenersborgs Tidning. "I sitt enskilda liv var han en god make och en öm fader. Rättvis ända till stränghet var han en omsorgsfull och huld fader även för sitt län. Vänlig mot underordnade var han städse tillgänglig för den ringaste av länets innevånare, som hos honom sökte råd och tröst. Med god hälsa, som först på

sistone syntes vacklande, deltog han i ämbetsgöromålen ända till sin sista stund, då den härjande farsoten träffade honom och ändade hans ärorika bana, sörjd och saknad av mången, som nu med tårfyllda ögon under tysta suckar beder till höjden om frid över den vördades stoft.”

ÅRSKRÖNIKA

VID GILLESSTÄMMAN 1933.

"Ur led är tiden." Om Hamlet levat i dessa dagar, hade han inte kunnat räkna med, att de orden skulle bli bevingade: att tiden är ur led är allom uppenbart. Däremot kanske han lyckats väcka ett mera allmänt intresse, när han fortsatt: "ve mig, som skall vrida den rätt igen". Inte på grund av sin önskan att vrida en vrång tid rätt, därtill ha många ansett sig kallade men ingen utvald, utan därför, att han tillkännagav sin kallelse under veklagen, det har mig veterligt ännu ingen gjort. Klagan har kommit först, när vederbörande ramlat ned som en pannkaka. Och det finns ovanligt gott om sådana pannkakor just nu, och fler blir det väl vad tiden lider, av allt att döma är det många, som äro predestinerade. Nu reser sig kanske någon i församlingen, en herre med stadgade åsikter, och ber mig veta hut, som gläfses på de styrande — styrande med stort S och uttalat med darr på stämman. Då måste jag svara, att det onekligen är riktigt uppfattat, att jag haft dem i tankarna, när jag talat om pannkakor, men att om jag gläfses sker det inte av ond vilja, utan snarare på grund av den irritation, som infinner sig, när man upptäcker, att man blivit pessimist i stället för optimist. För medge, att vi väl allesammans varit och många fortfarande äro optimister — låt vara tjugofemöresoptimister, epaoptimister skulle det väl egentligen heta numera — i tro att det var klokheden, som regerade världen, och det är det kanske, fast nog finns det undantag. Men låt oss icke nämna

några namn, utan taga varning av allt det obehag professor Segerstedt fick i våras.

Alltså, tiden är ond och frälsningen fjärran. Trots Hitler och i mindre grad Furugård. I det synnerligen väl arrangerade, symboliska skenet från det brinnande tyska riksdagshuset har Hitler stigit till maktens tinnar, tätt följd av Göring, vars klampande preussiska stövlar givit eko långt utanför landets gränser. Enligt vederbörandes egen utsago är det ariska övermänniskor, som nu regera Tyskland. Och som Nietzsche är död, intelligensen landsförvisad och den fria tanken i koncentrationsläger, så är det naturligtvis ingen, som tvivlar på det i das grosse Vaterland, men när man försöker övertyga den övriga världen, hur gement det är att inte köpa tyska varor, samtidigt som man genom diverse manipulationer låter räntorna på sina utländska lån tangera nollvärdet och spärrar gränserna mot import, då tvivla vi, som inte äro några övermänniskor. Men som det här skall vara en opolitisk betraktelse, får jag genast ta tillbaka det sagda och anmäla mig förhindrad att tvivla. I Tyskland råder alltså ordning och reda, heil-ropen skalla och Hitler håller välsignande sin hand över ett rättroget folk.

I Amerika har jublet kring Roosevelt tystnat och även sången "Happy days", till vars hoppfulla toner han höll sitt intåg i Vita Huset. All hans glada optimism och förbudets upphävande har båtat föga, dollarn har förlorat sin härskarställning, och det gamla engelska pundet blir åter den internationella värdemätaren. I England händer sällan något, eller rättare, där händer en hel del, men det händer med den där obeskrivliga engelska värdigheten, som kommer till och med en modern tidningsredaktör att betänka sig två gånger innan han slänger upp det i jättestora rubriker på första sidan. Detta är ju väl för oss tidningsläsare, annars skulle väl de Valeras dystra anlete förfölja oss dagligen och stundligen, för att inte

tala om Gandhis ensliga tand. Något, som man heller inte behöver frukta att bli uttråkad av är bilderna av franska konseljpresidenter, de bytas ideligen. Däremot blev det förr litet tjtatigt med Mariannes utrikesminister, Briand, han fick alltid, i motsats till vår Calle Hagman, vara me', och detsamma förefaller bli förhållandet med Paul-Boncour. Även på andra håll finns det en del bekanta ansikten, som inte precis äro nya för året; de återfinnas vid olika konferenser, vars antal tyvärr stå i omvänd proportion till resultaten. Med det internationella samförståndet är det kient, men på den internationella samvaron kan man inte rätt gärna klaga — Litvinov har druckit politiskt the både hos Roosevelt och Mussolini och, om jag inte tar fel, till och med hos Hans Helighet Påven.

Hur det är med det politiska samförståndet i gamla Sverige kanske vi inte ska röra vid i det här sammanhanget, alldenstund samförståndet på sina håll kallas för kohandel. Detta samförstånd, eller denna kohandel, det må stå var och en fritt att välja den rätta benämningen, resulterade i en stort anlagd aktion för bekämpande av arbetslösheten. Byggnadskonflikten blev emellertid för regeringen en black om foten, när det gällde att förverkliga det stora programmet, och det kan tänkas att herr Engberg i stilla stunder håller en betraktelse för sina kolleger med utgångspunkt från bibelordet: "Och se han kom till sina egna men de mottogo honom icke." Såvida herr Engberg haft tid, han är annars en strängt upptagen man, som ska lagerkransa John Forsell på sextiofemårsdagen, se till att vi få en ny psalmbok och en ny riksteater, avsätta Wettergren och tillsätta Molander som chef för dramaten, besöka frälsningsarmén och posera för veckopressens fotografer. Men han är en rivande karl och blir säkert lika populär som kollegan Per Albin, och då lägger svenska folket bort titlarna med honom och kallar honom för Artur. Längre kan inte en svensk man nå i popularitet.

Många berömdheter ha under året varit våra gäster. Charles Lindbergh med fru flög hit från Kongens by och hämtade farfars glasögon, Mistinguette har varit här, men hennes gamla världsberömda ben tycktes inte kunna bära henne till seger, lika illa gick det synbarligen för Josephine Baker, men gamle maestron Toscanini segrade dock både i katedern och på orkesterpallen. Greta Garbo, eller lilla Keta, som Vecko-Journalen efter värdefulla och ingående personhistoriska forskningar upptäckt att hon kallades en gång i tiden, har återvänt till Hollywood för att inspela en Kristinafilm, som av förhandsuppgifter att döma inte kommer att bli lika tillförlitlig som Vecko-Journalens nämnda skildring av Garbos Liv. Där saknades inte en gång soptunnan på hennes mammas bakgård.

Ska vi fortsätta uppräknandet av allt, som svenska folket intresserat sig för under året. Nej. Ty alla ha vi ju läst, hur stora tårtorna var, som Selma Lagerlöf fick på sin sjuttiofemårsdag, hur Bunin fick meddelandet om Nobelpriset, hur hyreskonflikten inte löses i Göteborg, hur hakkorsflaggan vajade över Folkets Hus i Stockholm och vem, som segrade i landskampen i fotboll.

I stället starta vi den vanliga rundresan genom vår egen älskade stad. Trots att färden är vådlig, bör den väl avlöpa lyckligt, så gott om trafik- och varningsmärken det finns här, och det skulle vara angenämt att efter denna rundresa finna ytterligare ett trafikmärke, som efter danskt mönster bure inskriptionen: Tak for hensynsfull körsel.

Vi börja vid torget, det är en bra utgångspunkt och allas ögonsten. Men nu inträffar något häpnadsväckande: ingen människa har talat om torget i år, och det är sig precis likt, har inte begåvats med vare sig brunn, saluhall eller ny torghandelsstadga. Är detta måhända lugnet före stormen? Apropos stormen, den härjar för vart år som går allt värre bland våra avhållna träd i plantaget och snart står mandråparen

där i ensamt majestät, för de små ynkliga telningar, som ska sörja för återväxten lita vi inte på, de bli säkert aldrig riktigt fullvuxna.

Fisktorget har planerats och stensatts och liknar numera ett torg. Residensgatan har också stensatts fram till fängelset, och därmed ha de gamla borgmästarstenarne i södra delen av gatan försvunnit, men Gillets alltid påpasslige andre ålderman har låtit fotografera dem dessförinnan, så de äro inte spårlöst försvunna. Kring kyrkogården N:r 1 ha vi slutligen fått en mur, av grovhuggen sten, inte av cement, och därmed har den otrevliga känslan, att kyrkogården utgjorde en del av stationsområdet försvunnit.

Skatten har höjts till 11:25. Det är dåliga tider vi leva i, men inte sämre, än att vi ska få två nya fotbollsplaner att träna på. Om det är sant som det sagts, att det varit träningsmöjligheter som saknats, så går väl nu vänersborgsfotbollen en ny vår till mötes med härliga segrar, och jag behöver aldrig mera riskera, att bli ovän med Johanson och Carlberg.

Teaterfrågan har ventilerats och en ny teaterförening har bildats vid sidan av den gamla, en lokalförening av Riksteaterns Publikorganisation. Intresset för god teater till billigt pris är inte så överväldigande, om vi ska döma efter det konstituerande sammanträdet, där man huvudsakligen sysslade med att blanda ihop teater, politik och ekonomi på ett högst förbryllande sätt. Vi få väl dras med de förkättrade revyerna och trösta oss med att det inte är tingel-tangel allt som kallas revy.

Hur ska vi ha det med Skräcklan? Ska vi blamera oss och erkänna, att allt är ganska gott, ska vi vara halsstarriga och knorra ytterligare. Ska vi inte i stället gå en medelväg och erkänna, att det inte blev så farligt som vi trodde. Det kostar

litet självövertvinne, men det sistnämnda är nog det rätta, om vi vill vara uppriktiga.

Så slutar vi rundresan, lämnar dynamitarden Olofsson åt hans öde och låter tystnaden tala om de angelägenheter försiktigheten bjuder oss att gå förbi.

Låt oss i stället med kärleksfull beundran betrakta vår egen bild i spegeln. Men — medlemmarna tycks ha en viss motvilja att se sin egen bild, om vi ska döma av de ytterliga svårigheter det erbjuder att få porträttmatrikeln kompletterad. Vet herrarna egentligen om vilka samvetskväl arbetsutskottet lider, när det tar alla gapande tomrum i betraktande, och vilka övermänskliga ansträngningar vi få utstå för att samla ett halvt dussin fotografier, när anfäktelserna bli för svåra ett par veckor före jul. Den sålunda konstaterade motvilligheten tvingar oss dra den slutsatsen, att de tredskande herrarna skäms för sitt utseende, men gode vänner, alla kunna väl inte vara sköna som Apollo, det finns faktiskt inte en enda Apollo i hela samlingen, trots allt tal om det vackra svenska folket. Kom som Ni är.

Men det var inte om gillesmedlemmarnas utseende vi skulle tala, utan om gillet som kollektivt begrepp, och inte heller i det fallet finns det anledning till förhävelse. även om vi i veka stunder tycka att allt är ganska gott. Det är på det hela taget inte vår förtjänst utan snälla donatorers och vår vördade åldermans. Vad vore för övrigt årsskriften, som vi redan börjat bli så stolta över, om vi inte hade fältläkare Cedergren och rådman Hallberg. Vad vore slutligen våra finanser utan Isidor. Nej, det är nog så, att donatorerna och gilletts fyra store bära upp hela gillet. Skulle det inte vara på tiden, att vi var och en försökte dra vårt strå till stacken och arbeta för gilletts förkovran. Sätten kan vara många, och om några minuter blir ordet fritt.

Nu är det hög tid att formulera avslutningen i den traditio-

nella nyårsoptimismens anda, men i det bankrutterande snusförnunftets tidsålder blir det gärna fraser utan mening. Det finns dock en önskan, som man gärna ville se uppfylld under kommande år. Den formulerades av Viktor Rydberg i hans Dexippos: "Zeus. giv släktet gosselynne, hoppfull håg och fantasi".

ELOV NORDÉN.

VÄNERSBORGS SÖNERS GILLES

STYRELSEBERÄTTELSE

FÖR ÅR 1933.

Styrelsen för Vänersborgs Söners Gille får härmed avgiva följande berättelse över verksamheten under år 1933.

Sedan det nyinredda styrelserummet i ålderdomshemmet numera tagits i bruk har bättre utrymme kunnat beredas Gillets arkiv. Arbetet med ordnandet och katalogiseringen av detsamma har påbörjats och beräknas vara färdigt till nästkommande gillesstämma. Det är givetvis Styrelsens önskan att undan för undan kunna utöka arkivet med litteratur, tidningsurklipp, fotografier o. dyl., berörande Vänersborg och dess invånare, och styrelsen vore därför synnerligen tacksam om gillesbröderna ville ihågkomma arkivet, då tillfälle därtill yppar sig. Gåvor kunna överlämnas till någon av styrelsens eller arbetsutskottets ledamöter.

Beträffande porträttsamlingen över Gillets medlemmar konstaterar styrelsen, att ett stort antal gillesbröder ännu icke överlämnat sina fotografier. Styrelsen begagnar därför tillfället, att här rikta en enträgen uppmaning till de försumlige, att snarast insända sina fotografier. Det skulle vara glädjande, om porträttmatrikeln kunde föreligga komplett vid gillesstämman 1935, då Gillet firar sin trettioåriga tillvaro. Detta kan dock icke ske utan benäget bistånd av vederbörande gillesbröder.

Årsskriften 1933 förelåg vid gillesstämman och har tillställts samtliga gillesbröder. Då från flera håll uttalats önskemål, att årsskriften skulle utkomma tidigare än hittills skett har styrelsen och redaktionsnämnden upptagit frågan till omprövning och hoppas kunna tillmötesgå de framställda önskemålen. Bidrag till årsskriften mottagas med intresse av redaktionsnämndens ledamöter, vilka emellertid icke kunna ikläda sig ansvaret för att insända bidrag ovillkorligen komma att publiceras.

Följande julgåvor hava år 1933 utdelats: ur Knut Hernströms understödsfond tvenne julgåvor à 25 kronor, ur Allmänna kassan en julgåva à 25 kronor samt ur major Oscar Wenerströms fond en julgåva à 30 kronor.

Under året har Gillet genom testamente av framlidna änkefru Pauline Ericsson, f. Hallberg, fått mottaga 500 kronor.

F. lektorn A. G. Eliasson och hans syster fröken Ingeborg Eliasson ha i testamente till Gillet donerat fastigheten Kronogatan 14. På grund av vid donationen fästa villkor kan densamma först framdeles disponeras.

Medlemsantalet utgjorde den 31 december 292.

Över Gillets kassor och fonder lämnas följande redogörelse:

1. ALLMÄNNA KASSAN:

Inkomster:

Behållning från år 1932	683: 43
Inträdes- och årsavgifter	561: —
Ständig ledamotsavgift	100: —
Försålda minnesskrifter	20: 25
Ränta	32: 41

Kr. 1,397: 09

Utgifter:

Fotografier, album, film, kopior m. m. . . .	113: 39
Kostnad för årsskriften	324: 25
Annonser	45: 36
Portokostnader	17: 85
Skrivmateriel	18: 45
Trycksaker	12: 25
Kransar och blommor	71: 10
Telegram	2: 70
Inkasso av årsavgifter	45: —
Julgåva	25: —
Diverse	4: —
Behållning till år 1934 (innestående i bank)	717: 74

Kr. 1,397: 09

2. FÖRSKÖNINGSFONDEN:

Behållning från år 1932	2,473: 83
Ränta	50: 07

Kr. 2,523: 90

Behållning till år 1934: Obligationer	2,000: —
Innestående i bank.. . . .	523: 90

Kr. 2,523: 90

3. NAMNKUNNIGA VÄNERSBORGARES MINNESFOND:

Behållning från år 1932	392: 27
Ränta	13: 72

Behållning till år 1934 (innestående i bank)	Kr. 405: 99
---	-------------

4. KNUT HERNSTRÖMS UNDERSTÖDSFOND:

Behållning från år 1932	2,000:—	
Ränta	50:—	
	<u>Kr. 2,050:—</u>	
Utdelade julgåvor (2 st.)	50:—	
Behållning till år 1934 (Obligationer)	2,000:—	
	<u>Kr. 2,050:—</u>	

5. MAJOR OSCAR WENERSTRÖMS FOND:

Behållning från år 1932	2,642:34	
Räntor	120:36	
	<u>Kr. 2,762:70</u>	
Utdelad julgåva	30:—	
Behållning till år 1934: Obligationer	2,000:—	
Innestående i bank	732:70	2,732:70
	<u>Kr. 2,762:70</u>	

6. HJALMAR A. LINDEDALS MINNESFOND:

Behållning från år 1932	2,247:29	
Räntor	106:57	
	<u>Kr. 2,353:86</u>	
Behållning till år 1934: Obligationer	2,000:—	
Innestående i bank	353:86	2,353:86
	<u>Kr. 2,353:86</u>	

7. WILHELM OCH NORA MALMBERGS DONATION:

Behållning från år 1932	10,021:21	
Räntor	502:64	
	<u>Kr. 10,523:85</u>	
Utdelad livränta	300:—	
Behållning till år 1934: Obligationer	10,000:—	
Innestående i bank	573:85	
	<u>Kr. 10,573:85</u>	
Avgår lån från Fastighetsföreningen	350:—	10,223:85
	<u>Kr. 10,523:85</u>	

Gillet's tillgångar utgjorde alltså den 31 dec. 1933:

Allmänna kassan	717: 74
Försköningsfonden	2,523: 90
Namnkunniga vänersborgares minnesfond.. .	405: 99
Knut Hernströms understödsfond	2,000: —
Major Oscar Wenerströms fond.. . . .	2,732: 70
Hjalmar A. Lindedals minnesfond	2,353: 86
Wilhelm och Nora Malmbergs donation	10,223: 85

Kr. 20,958: 04

Rörande ålderdomshemmets ekonomi hänvisas till den av fastighetsföreningens styrelse avgivna förvaltningsberättelsen.

Vänersborg den 15 februari 1934.

EDWIN ANDERSON.

K. G. CEDERGREN.

ELOV NORDÉN.

ANTON THERNQUIST.

ISIDOR JANSON.

JOHN LINDGREN.

GUNNAR HJORTH.

REVISIONSBERÄTTELSE.

Undertecknade, utsedde att granska *Vänersborgs Söners Gilles* räkenskaper och förvaltning under år 1933, få efter fullgjort uppdrag vitsorda att den i Styrelsens berättelse meddelade redogörelsen för Föreningens verksamhet under räkenskapsåret och dess ställning vid årets slut överensstämmer med räkenskaperna samt att dessa äro förda med reda och noggrannhet och försedda med behövliga verifikationer. Vi tillstyrka därför att full och tacksam ansvarsfrihet måtte beviljas såväl Styrelsen som Kassafogden för förvaltningen under år 1933.

Vänersborg den 10 mars 1934.

EMIL JONSSON.

ANDERS WENNERGREN.

VÄNERSBORGS SÖNERS GILLES FASTIGHETS- FÖRENING'S STYRELSEBERÄTTELSE FÖR ÅR 1933.

Styrelsen för Vänersborgs Söners Gilles Fastighetsförening u. p. a. får härmed avgiva följande berättelse över föreningens ställning pr den 31 dec. 1933.

Räkenskaperna utvisa följande:

INGÅENDE BALANS KONTO:

Debet:

Knut Hernströms Understödsfonds konto	2,000:—
Reservfondens konto	1,700:—
Obetalda räkningars konto	182: 79
Kapital konto	63,674: 71
	Kr. 67,557: 50

Kredit:

Fastighetens konto	60,000:—
Inventariers konto	3,218: 52
Obligationers konto.. . . .	50:—
Bank konto	3,913: 33
Kassa konto	25: 15
Malmbergs donationsfonds konto	350:—
	Kr. 67,557: 50

VINST- OCH FÖRLUST KONTO:

Debet:

Inventariers konto (avskrivning)	160: 93
Mathållningens konto	127: 11
Bränsle konto	808:—
Gas konto	89: 40
Omkostnaders konto	430: 45
Reparationers konto	939: 17
Renhållnings konto	198: 50
Löners konto	900:—
Skatters konto	270: 37
Ljus konto	177: 60
Försäkringspremiers konto	96: 80
Vattenavgifters konto	39:—
Räntors konto	50:—
	Kr. 4,287: 33

Kredit:

Hyrors konto	2,605:—
Årsavgifters konto	267:—
” ” (extra)	55:—
Räntors konto	96: 84
Gåvors konto	7:—
Kapital konto (årets underskott)	1,256: 49
	Kr. 4,287: 33

UTGÅENDE BALANS KONTÖ:

Debet:

Fastighetens konto	60,000:—
Inventariers konto	3,470:09
Obligationers konto	50:—
Bank konto	915:16
Kassa konto	163:42
Malmborgs donationsfonds konto	350:—

Kr. 64,948: 67

Kredit:

Reservfondens konto	1,700:—
Obetalda räkningars konto	330: 45
Gåvors konto	500:—
Kapital konto	62,418: 22

Kr. 64,948: 67

Under året har återbetalats det lån föreningen haft ur Knut Hernströms understödsfond. På grund av fru Pauline Ericssons testamente har till Gillet överlämnats 500 kronor, vilket belopp t. v. balanserats å utgående balans kontot. Årets underskott härrör sig från minskade hyresinkomster och ökade reparationskostnader.

Vänersborg den 15 febr. 1934.

EDWIN ANDERSON.

K. G. CEDERGREN.

ELOV NORDÉN.

ISIDOR JANSON.

JOHN LINDGREN.

ANTON THERNQUIST.

GUNNAR HJORTH.

REVISIONSBERÄTTELSE.

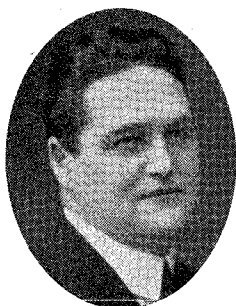
Undertecknade, av *Vänerns Söners Gilles Fastighetsförening*, utsedda revisorer att granska Föreningens räkenskaper och förvaltning för år 1933, få efter genomgången granskning vitsorda, att förvaltningen handhåfts på bästa sätt. Räkenskaperna hava förts med god ordning och reda samt varit behörigen verifierade. Föreningens ställning framgår av Styrelsens avlämnade berättelse och vilja vi föreslå att full och tacksam ansvarsfrihet beviljas för den tid vår revision omfattar.

Vänersborg den 10 mars 1934.

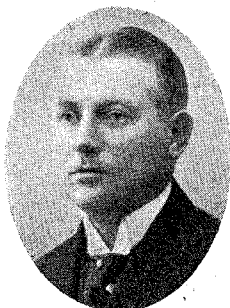
EMIL JONSSON.

ANDERS WENNERGREN.

NEKROLOGER 1933.

Handlanden EDVIN OLSSON avled i Lidköping den 21 januari 1933. Han var född i Gävle den 25 september 1883 men var endast några år gammal, då föräldrarna inflyttade till Vänersborg. Efter avslutad skolgång och tills han för ett tjugotal år sedan avflyttade till Lidköping hade han affärsanställning i Vänersborg. I Lidköping erhöi han anställning i firman Linde & Wennberg, men öppnade egen speceriaffär, och som sin egen kunde han glädja sig åt en välförtjänt framgång. I det offentliga livet togs hans arbetsförmåga i anspråk, han var bl. a. ledamot av stadens fattigvårdsstyrelse, nykterhetsnämnden o. styrelsen för lärlingsskolan. Han var dessutom medlem i Lidköpings Köpmannaförenings styrelse.

Trafikchefsassistenten FOLKE ANDERSSON avled efter en längre tids sjukdom den 21 maj 1933 på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Han var född den 7 januari 1885. Redan fjortonårig inträdde han i U. W. H. J:s tjänst såsom elev vid stationen i Salstad. Hans befordran gick raskt: år 1913 förordnades han till byråbokhållare på trafikchefsexpeditionen och år 1917 till trafikchefsassistent. Under ett par år var han dessutom t. f. trafikchef vid järnvägen. Han ansågs med rätta såsom järnvägsförvaltningens allt i allo, och bland gemene man vid järnvägen åtnjöt han en sällsynt popularitet i detta ords bästa bemärkelse, ett förhållande varom tillslutningen vid hans griftefärd bar nogsamt vittnesbörd.

Hans framstående egenskaper togos i anspråk även utom järnvägsförvaltningen, han var sålunda en mångbetrodd medlem i bl. a. Skyttegillet, Hantverksföreningen och Par Bricole. Han var dessutom revisor vid Riksbankens avdelningskontor i Vänersborg.

F. bankdirektören GUSTAF WERNER BACHMAN avled den 21 juni 1933 i Alingsås. Bachman var född den 26 juli 1863 i Uddevalla men kom redan som fyraåring till Vänersborg. Han avlade studentexamen i Vänersborg 1883 och utexaminerades år 1884 från Göteborgs Handelsinstitut. Följande år inträdde han i Riksbankens tjänst, där han befordrades till ordinarie år 1889. Han förordnades 1911 till verkställande styrelseledamot vid Riksbankens kontor i Sundsvall. Efter uppnådd pensionsålder bosatte han sig i Alingsås.

F. brevbäraren JOHAN ALFRED JOHANSSON avled den 2 juli 1933 i Vänersborg. J. var född i Leksberg i Skaraborgs län den 11 november 1851 men kom redan vid ett par års ålder till Vänersborg. Han blev tidigt elev vid postverket, där hans fader var postiljon. Efter att några år ha varit anställd vid U. W. H. J. övergick han fr. o. m. 1881 helt till postverket tjänst, där han befordrades till brevbärare. I denna tjänst kvarstod han till år 1916, då han avgick med pension och för sitt plikttrogna arbete belönades med medaljen för nit och redlighet i rikets tjänst. Han var en intresserad medlem av Vänersborgs Arbetareförening, där han under många år var sjukbesökare för föreningens sjukkasse, ett uppdrag som han med sitt gemytliga o. glada sätt var särskilt skickad att omhändervä.

F. d. byråchefen i Riksräkenskapsverket JOHAN RICHARD VIDE avled den 11 oktober 1933 i Stockholm. Han var född i Vänersborg den 3 mars 1866 och son till fångevaldigern J. Svensson. Efter studentexamen år 1877 studerade han i Uppsala och Lund och avlade kansliexamen i Lund år 1889. Han tjänstgjorde därefter inom olika statens verk i Stockholm, särskilt kammarkollegium, där han blev notarie 1896. År 1904 utnämndes han till revisionskommissarie i kammarrätten och år 1920 till kammarrättsråd. Han övergick år 1926 såsom byråchef till Riksräkenskapsverket. Från denna befattning avgick han med pension sommaren 1933.

Hans redbara karaktär, framstående ämbetsmannaegenskaper och hans aldrig svalnande kärlek till hemstaden hava på ett utomordentligt sätt tecknats av hans gamle vän, rektor A. Nordfelt, i Gillets årsskrift föregående år. Här skall endast citeras avslutningen i den runa vännen ristat:

Richard var allt ifrån ungdomen en genomhederlig, renhjärtad och gossaktig natur, i vilken intet svek fanns; sådan var han även vid äldre år, och såsom sådan dog han. Han var utan tvivel en av sin fädernestads bästa och ädlaste söner.

död. Han tillhörde den lilla klick vänersborgspojkar, som år 1905 bildade vårt Gille.

Ingenjören AXEL HJALMAR TÖRNROS avled i Vänersborg den 17 oktober 1933. Han var född i Vänersborg den 27 april 1850 och var son till O. Törnros, skomakareskråets i Vänersborg siste älderman. Efter studier vid läroverket i Vänersborg och examen vid Borås Tekniska Elementarskola vistades han en kortare tid i Förenta Staterna. Sedermera erhöll han anställning vid de stora skeppsbyggerierna på Astrakan och i Baku i Ryssland, där han vistades ett trettioåtal år. I början av nittonhundratalet återvände han till födelsestaden, där han sedan varit bosatt till sin

F. adjunkten FRANS ALFRED HELLENIUS avled i Kristianstad den 13 november 1933. Hellenius var född i Vänersborg den 22 september 1854. Efter studentexamen i Vänersborg 1873 avlade han fil. kandidatexamen i Uppsala 1880. Han tjänstgjorde därefter vid läroverken i Uppsala och Härnösand och blev 1888 adjunkt vid Härnösands Folkskollärareseminarium. Vid uppnådd pensionsålder slog han sig ned i Borgholm, där han snart åter ägnade sig åt lärarekallet såsom adjunkt vid kommunala mellanskolan.

F. lektorn ALBIN GOTTFRID ELIASSON avled i Vänersborg den 14 november 1933. Han var född i Vänersborg den 3 oktober 1860. Efter studentexamen i Vänersborg år 1881 fullbordade han sina akademiska studier i Uppsala, där han blev fil. kand. 1886 och fil. lic. 1892. Två år senare promoverades han till fil. doktor. Han genomgick provår i Uppsala och blev 1904 adjunkt i Haparanda, varifrån han i oktober samma år förflyttades till Söderhamn. 1905 blev han adjunkt i Kalmar och utnämndes 1906 till lektor i Visby, varifrån han år 1909 återvände till Kalmar

såsom lektor. År 1914 utnämndes han till lektor i biologi och kemi vid sin födelsestads läroverk, där han kvarstannade, tills han år 1925 avgick med pension. I sitt huvudämne, botaniken, har han utgivit ett flertal avhandlingar. I offentliga värv deltog Eliasson aldrig. Vänersborgs Söners Gille räknade honom dock under några år såsom styrelseledamot.

Hans vetenskap och hans betydande samlingar togo hela hans intresse, man hade en känsla av, att för yttervärlden fanns icke mycket till övers. Kall, reserverad och tillbakadragen verkade han på de flesta, som mera ytligt kommo i beröring med honom. Men — när han satt till roders, kryssande bland Bohusläns skär, vittjande havet på dess flora, eller när han bland en larmande gymnasisthop befann sig i Guds fria natur på Halle- eller Hunneberg, då upptäckte man människan Gottfrid Eliasson — en det goda hjärtats riddersman. Sådan minnas vi honom, vi alla, som haft förmånen att räkna honom som lärare och vän. Och som en vän kan Vänersborgs Söners Gille räkna honom, därom har han lämnat ovedersägliga bevis.

VÄNERSBORGS SÖNERS
GILLES

MEDLEMMAR 1933

Styrelse.

ANDERSON, EDWIN, Direktör, Förste ålderman.
CEDERGREN, KARL GUSTAF, Fältläkare, Andre ålderman.
NORDÉN, ELOV, Stadsbokhållare, Gilleskrivare.
JANSON, ISIDOR, Kassör, Kassafogde.
LINDGREN, JOHN, Byggmästare, Bisittare.
THERNQUIST, ANTON, Handelsträdgårdsmästare, Bisittare.
HJORTH, GUNNAR, e. Länsbokhållare, Bisittare.

DAFGÅRD, OTTO, Slaktaremästare, Ersättare.
STERNER, BRUNO, Frisörmästare, Ersättare.

Arbetsutskott.

ANDERSON, PRIMUS, Bankkassör.
BROMAN, LASSE, Fil. mag.
HALLBERG, KURT, Drätselkontorist.
HJORTH, GUNNAR, e. Länsbokhållare.
MILLING, THORSTEN, e. o. Landskontorist.
NORDÉN, ELOV, Stadsbokhållare.
PETERSON, HARRY, Handelsföreståndare.
WIKSTRÖM, FOLKE, Dövstumlärare.

Redaktionsnämnd.

CEDERGREN, KARL GUSTAF, Fältläkare.
HALLBERG, BERTEL, Rådman.
HJORTH, GUNNAR, e. Länsbokhållare.
NORDÉN, ELOV, Stadsbokhållare.
WIKSTRÖM, FOLKE, Dövstumlärare.

Revisorer.

JONSSON, EMIL, Handlande.
WENNERGREN, ANDERS, Boktryckare.

FOCK, BROR, Sparbankskassör, Ersättare.

Hedersledamöter.

CARL OTTO CARLSSON, Fabrikör, Göteborg.

ANNA WIKSTRÖM, f. DYMLING, Fru, Göteborg.

RUDOLF ANDERSSON, Direktör, Göteborg.

Medlemmar.

ANDERSSON, ALBIN, Maskinist, Vänersborg	4/11	72
ANDERSSON, AXEL, Eldare, Vänersborg	14/5	01
ANDERSON, EDWIN, Direktör, Vänersborg. <i>Gilletts förste ålder-</i> <i>man, en av dess stiftare</i>	22/1	51
ANDERSSON, ERIK, Garveriärbetare, Vänersborg	29/1	96
ANDERSSON, GOTTFRID, Postiljon, Uddevalla	12/5	78
ANDERSSON, GUSTAF, Reparatör, Vänersborg	1/7	01
ANDERSSON, GÖSTA, Köpman, Vänersborg	14/9	06
ANDERSSON, HJALMAR, Lantbrukare, Norrvry, Ljungskile....	23/5	53
ANDERSSON, JOHAN FREDRIK, Snickaremästare, Vänersborg	8/8	71
ANDERSSON, JOHN, Grosshandlare, Vänersborg	9/9	10
ANDERSSON, KNUT, Verkstadsägare, Vänersborg	6/2	81
ANDERSON, PRIMUS, Bankdirektör, Göteborg	23/8	78
ANDERSON, PRIMUS, Bankkassör, Vänersborg	25/1	98
ANDERSSON, SVEN, Handlande, Vänersborg	11/8	61
ANDERSSON, TORSTEN, Apotekare, Göteborg	10/5	96
ANDERSSON, VIKTOR, Plåtslagaremästare, Vänersborg	3/10	66
ANDREASSON, HARRY, Arkitekt, Vänersborg	29/6	01
ARVIDSSON, STELLAN, Fil. dr., Lektor, Malmö	11/5	05
BARKSTEDT, HERMAN, f. d. Bankkamrer, Vänersborg	1/5	54
BARKSTEDT, LUDVIG, Bankkamrer, Alingsås	28/9	82
BARKSTEDT, SIGURD, Apotekare, Örebro	26/9	85
BECKEMAN, BENNO, Direktör, Stockholm	6/10	78
BECKEMAN, KNUT, Hamnkapten, Uddevalla, <i>ständig medlem</i>	5/9	80
BENGTTSSON, HJALMAR, Sjukvårdare, Vänersborg	1/4	05
BERG, FRITZ, Boktryckare, Vänersborg	23/10	84
BERGGREN, ARVID, Stationsinspektör, Ulfstorp	2/12	83
BERGGREN, ERIK, Studerande, Vänersborg	1/8	11
BERGLUND, FRITIOF, Handlande, Vänersborg	13/10	84
BERGSTRÖM, AXEL, Länsassessor, Karlstad	2/12	92

BERGSTRÖM, GUNNAR, Odont. kand., Stockholm	2/1	06
BERGSTRÖM, TORSTEN, Odont. kand., Stockholm	1/6	12
BIEL, CARL, Sjökapten, Vänersborg	13/11	74
BIEL, GUNNAR, Sjukgymnast, Philadelphia, (U. S. A.)	12/2	01
BORGLING, CARL, Länsbokhållare, Västerås	6/7	88
BOTHÉN, JOHN, f. d. Lantbrukare, Vänersborg	8/7	75
BRAND, ERNST, Ingeniör, Hälsingborg	9/10	80
BRAND, THURE, Handelsresande, Lidköping	28/7	82
BROBECK, AXEL, Lokförare, Vänersborg	16/3	74
BROBECK, KARL, Kamrerare, Falun	23/9	86
BROMAN, LASSE, Fil. mag., vik. Lektor, Visby	19/5	06
BÜGLER, JOHN, e. Landskanslist, Vänersborg	15/5	04
BYLUND, HJALMAR, Major, Uppsala	20/8	70
BÖRJESSON, ÅKE, f. d. Kamrerare, Göteborg	27/5	59
CARLBERG, GUSTAF, Major, Halmstad	17/10	82
CARLSSON, CARL, Trafikchef, Norrköping	8/5	73
CARLSSON, CARL ANDERS, Disponent, Vänersborg, <i>ständig</i> <i>medlem</i>	19/9	97
CARLSSON, CARL-ERIK, Boktryckare, Vänersborg	10/10	85
CARLSSON, CARL-GUSTAF, Underlöjtnant, Vänersborg	27/4	09
CARLSSON, ELOF, Direktörsassistent, Vänersborg	23/7	04
CARLSSON, GUNNAR, Fabrikör, Vänersborg	9/9	76
CARLSTRÖM, NILS, Avdelningschef, Hälsingborg	19/12	93
CEDERGREN, GÖSTA, Med. lic., Underläkare, Sandträsk	8/10	05
CEDERGREN, KARL GUSTAF, Med. lic., Fältläkare, Väners- borg. <i>Gilletts andre älderman</i>	21/8	67
CEDERGREN, RAGNAR, Löjtnant, Stockholm	2/5	07
CEDERGREN, STIG, Fänrik, Jur. stud., Vänersborg	1/8	11
CEDERSKOG, ERIK, Boktryckare, Nyköping, <i>ständig medlem</i>	26/7	56
CHRISTENSSON, CARL OTTO, Kock, Göteborg	1/10	12
DAFGÅRD, AXEL, Charkuterist, Vänersborg	29/4	91
DAFGÅRD, HARRY, Charkuterist, Vänersborg	15/4	06
DAFGÅRD, OTTO, Slaktaremästare, Vänersborg. <i>Ersättare i</i> <i>Gilletts styrelse</i>	21/9	76
DAHLIN, ERIK, Frisörmästare, Vänersborg	2/10	96
DAHLLÖF, LEOPOLD, f. d. Häradsskrivare, Alingsås	26/8	62
DAHLSTRÖM, WERNER, Handlande, Karlsborg	28/5	91
DALQUIST, GEORG, Grosshandlare, Lidköping	2/9	80
DALQUIST, ISIDOR, Journalist, Vänersborg	10/7	51
DANELIUS, KARL, Med. lic., f. d. Förste provinsialläkare, Växiö	29/7	60
DE BOURG, MATS, Fil. mag., Rektor, Södertälje	5/8	84
DINNETZ, FRITZ, Snickaremästare, Vänersborg	9/8	95
DINNETZ, GUSTAF, Hovmästare, Stockholm	21/11	86
DINNETZ, KNUT, Lagerförman, Ektorp	21/1	91

DYMLING, RICHARD, Konsul, Stockholm	22/7	68
EDLUND, ANDERS, Skofabriksarbetare, Vänersborg.....	29/7	70
EDLUND, AXEL, Handelsresande, Göteborg	29/7	94
EDLUND, BERTIL, Kontorist, Trollhättan	23/11	99
EDLUND, TORSTEN, Eldare, Vänersborg	27/4	03
EKBERG, HJALMAR, Ingeniör, Stockholm	16/5	72
ELOW, PER, Banktjänsteman, Vänersborg	6/7	06
ELOW, STIG, Studerande, Vänersborg	13/5	12
ENGLUND, NILS, Studerande, Vänersborg	11/1	09
ERICSON, EGON, Elektriker, Vänersborg	31/1	03
ERICSON, OSCAR, Bryggmästare, Västerås	30/9	76
ERICSSON, AXEL, Bagaremästare, Vänersborg	29/4	80
ERIKSSON, AXEL, Handlande, Göteborg	28/12	86
ERIKSSON, AXEL, Prokurist, Vänersborg	20/3	89
ERIKSSON, AXEL, Handelsbiträde, Borås	23/3	08
ERIKSSON, CARL, Boktryckare, Mjölby	19/11	83
ERIKSSON, ERNST, Handlande, Vänersborg	3/6	89
ERIKSSON, KARL, Färgmästare, Arvika	28/3	75
ERIKSSON, LARS, Skolvaktmästare, Vänersborg	5/9	78
FALK, BENGT, f. d. Landsfogde, Karlskrona	30/5	63
FALK, GUSTAF, f. d. Lokomotivförare, Ödskölt	2/1	68
FALK, RICHARD, Förvaltare, Gräsmark	10/3	83
FALK, SVEN, Redaktör, Stockholm	24/9	66
FOCK, BROR, Sparbankskassör, Vänersborg	29/3	88
FOCK, SVEN, Handlande, Vänersborg	14/5	89
FRIBERG, KNUT, Apotekare, Gysinge	30/3	77
FRÖBERG, ALBIN, Målaremästare, Vänersborg	1/3	70
FRÖBERG, CARL, Målaremästare, Vänersborg	31/3	59
FRÖBERG, GÖSTA, Apotekare, Trollhättan	16/11	96
FRÖBERG, HENRIK, Reparatör, Vänersborg	12/2	12
GADDE, ELOF, Järnhandlare, Vänersborg	23/1	11
GILLBERG, EWALD, Handlande, Vänersborg	19/10	89
GRUNDBERG, HADAR, Godsägare, Askersund	1/7	84
GRUNDBERG, PER, Godsägare, Gräveby	16/5	79
GULZ, TORSTEN, Löjtnant, Avdelningschef, Vänersborg	19/2	05
GUSTAFSSON, PER EDWARD, Landskanslist, Vänersborg	20/6	93
HAGBORG, ARNE, Handelsbiträde, Vänersborg	13/5	08
HAGBORG, WALTER, Handlande, Vänersborg	2/7	01
HALLBERG, ANDERS, Riksbankskassör, Kalmar	31/1	82
HALLBERG, BERTEL, Jur. kand., Rådman, Linköping	14/10	86
HALLBERG, KURT, Drätselkontorist, Vänersborg	18/6	93
HALLONQVIST, KNUT, Handlande, Vänersborg	24/5	95
HALLQVIST, ERIK, Stationsföreståndare, Lilleskog	27/9	93
HAMMARSTRÖM, UNO, Löjtnant, Skövde, <i>ständig medlem</i> ..	22/5	99

HANSSON, MAGNUS, Grosshandlare, Stockholm	19/6	72
HANSSON, VICTOR, Kyrkovaktmästare, Vänersborg	26/10	78
HAUFFMAN, AXEL, Sjukvårdare, Vänersborg	6/1	95
HEGARDT, GUSTAF, Med. lic., Lasarettssunderläkare, Västervik	9/5	03
HELLMAN, EINAR, Glasmästare, Vänersborg	20/7	06
HELLMAN, ERIK, Glasmästare, Vänersborg	4/9	98
HJORTH, GUNNAR, Jur. kand., e. Länsbokhållare, Vänersborg.		
<i>Bisittare i Gillets styrelse</i>	30/3	02
HULTÉN, AMANDUS, Snickaremästare, Vänersborg	9/10	72
HULTÉN, RICHARD, Snickaremästare, Vänersborg	6/1	84
HÖGVALL, OSKAR, Fabrikör, Uddevalla	11/9	61
JANSSON, ADOLV, Skomakaremästare, Rådman, Vänersborg..	30/6	81
JANSON, ISIDOR, Kassör, Vänersborg. <i>Gillets kassafogde</i>	13/10	82
JENNISCHE, BENGT, Med. stud., Vänersborg	6/5	13
JEBORN, PERCIVAL, Sjökapten, Malmö	25/4	02
JERNQVIST, SVEN, Bankrevisor, Karlstad	12/7	98
JOHANSON, HUGO, Konditor, Norrköping	11/9	92
JOHANSSON, ALFRED, f. d. Lokomotivförare, Vänersborg	16/5	67
JOHANSSON, AXEL, Telegrafkommissarie, Kalmar	21/9	71
JOHANSSON, AXEL, Förman, Vänersborg	15/8	84
JOHANSSON, AXEL, Handelsföreståndare, Vänersborg	31/5	03
JOHANSSON, CARL, Bokhållare, Vänersborg	22/1	88
JOHANSSON, EMIL, Handelsresande, Vänersborg	21/8	87
JOHANSSON, GUSTAF, Lokputsare, Vänersborg	25/6	80
JOHANSSON, HARRY, Gasverksbokhållare, Vänersborg	13/11	96
JOHANSSON, HARRY, Frisörmästare, Vänersborg	15/11	99
JOHANSSON, HENRY, Handelsbiträde, Vänersborg	27/2	03
JOHANSSON, HUGO, Riksbanksvaktmästare, Vänersborg.....	14/9	00
JOHANSSON, KARL, Reparatör, Vänersborg	29/8	86
JOHANSSON, KARL, Snickare, Vänersborg	14/6	97
JOHANSSON, OTTO, Hovmästare, Vänersborg	6/8	88
JOHANSSON, ROBERT, Boktryckare, Vänersborg	23/7	77
JOHANSSON, HERMAN, Stationsinspektör, Göta	3/7	71
JONSSON, EMIL, Handlande, Vänersborg	22/8	77
JONSSON, ROBERT, Sjökapten, Vänersborg	23/4	77
JÖNSSON, FRANS, f. d. Hamnfogde, Vänersborg	11/1	61
JÖNSSON, GUSTAF, Hamnfogde, Vänersborg	6/11	98
KAHNBERG, GOTTFRID, Slaktaremästare, Vänersborg	3/10	68
KARLSSON, AUGUST, f. d. Typograf, Vänersborg	26/8	60
KARLSSON, KARL, Sanatorievaktmästare, Vänersborg	27/6	78
KARLSSON, VALTER, Handelsbiträde, Vänersborg	18/5	05
KIHLBERG, KARL JOHAN, Ingeniör, Härnösand	19/4	79
KNUTSSON, GUNNAR, Reparatör, Vänersborg	8/7	05
KRAFFT, FELIX, Smedmästare, Vänersborg	15/8	02

KRALL, ARVID, Disponent, Ulricehamn	1/10	82
LARN, GILLIS, Apotekare, Vänersborg	12/5	84
LARSON, AXEL, Handlande, Vänersborg	4/3	90
LARSSON, ERNFRID, Brevbärare, Vänersborg	13/7	81
LARSSON, GUSTAF, Landskanslist, Vänersborg	23/10	92
LARSSON, HJALMAR, Trävaruhandlare, Vänersborg	13/11	98
LARSSON, HJALMAR, Ingeniör, Vänersborg	9/2	03
LARSSON, JOHAN, Handelsbiträde, Vänersborg	16/12	98
LARSSON, RAGNAR, Kontorist, Vänersborg	2/1	05
LAWSON, JOHN, Fabrikör, Trollhättan	11/5	75
LILJE, KLAS, Med. lic., f. d. Provinsialläkare, Järle	18/12	67
LIND, ERIK, Boktryckare, Vänersborg	28/2	81
LINDEDAL, BIRGER, Köpman, Ronneby	27/5	81
LINDEDAL, LUDWIG, Kamrerare, Storängen	17/12	69
LINDGREN, JOHAN, Byggmästare, Vänersborg	16/5	80
LINDGREN, JOHN, Byggmästare, Vänersborg. <i>Bisittare i Gil-</i> <i>lets styrelse</i>	8/10	69
LINDGREN, KNUT, Byggmästare, Vänersborg	14/5	77
LINDQVIST, GUSTAF, Lasarettsvaktmästare, Vänersborg	3/9	74
LINDSTRÖM, ALLAN, Ingeniör, Vänersborg	14/7	08
LINNARSSON, AXEL, Handlande, Vänersborg	10/1	91
LUNDBERG, ERNST, Kontorschef, Vänersborg	21/5	84
LUNDBLAD, OLOF, Med. lic., f. d. Lasarettsläkare, Vänersborg	28/7	67
LUNDBLAD, OLOF, Studerande, Vänersborg	18/3	07
LUNDBORG, ERIC, Handlande, Vänersborg	6/1	88
LUNDGREN, NILS, Postkontrollör, Stockholm	15/10	89
LUNDGREN, TOR, 1:ste Postassistent, Borås	10/1	83
LUNDIN, GUSTAF, Civilingeniör, Karlskrona	4/8	92
LUNDIN, IVAR, Frisörmästare, Vänersborg	14/6	94
LUNDIN, JOHN, Reparatör, Jönköping	21/7	99
LUNDIN, KNUT, Apotekare, Ängelholm	19/1	98
LUNDIN, WERNER, Civilingeniör, Stockholm	10/5	90
LUNDVIK, FRITZ, Civilingeniör, Vänersborg	30/8	80
MILLING, AXEL, Banktjänsteman, Lilla Edet	20/1	96
MILLING, GUSTAF, Handelsresande, Vänersborg	21/7	02
MILLING, THORSTEN, e. o. Landskontorist, Vänersborg	1/9	97
NÆSLUND, STIG, Farm. kand., Vänersborg	21/6	08
NILSSON, DAVID, Fil. dr., Lektor, Skara	3/8	85
NILSSON, GÖSTA, Bokhållare, Trollhättan	14/8	91
NILSSON, JOHAN, f. d. Reparatör, Vänersborg	5/1	66
NILSSON, ROBERT, f. d. Verkmästare, Vänersborg	24/7	69
von NOLTING, OLOF, Disponent, Vänersborg	2/6	77
NORDÉN, ELOV, Stadsbokhållare, Vänersborg. <i>Gilleskrivare</i> ..	22/2	01

NORDÉN, JOHAN, f. d. Förman, Vänersborg	30/6	59
NORDFELT, ALFRED, Fil. dr., f. d. Rektor, Uppsala	17/5	64
NORDFELDT, PER, Konditor, Vänersborg	21/10	92
NYBERG, OSKAR, Handlande, Göta	4/10	75
NYBLOM, ERIK, Redaktör, Lidingö	29/9	73
NYGREN, PONTUS, Landskontorist, Vänersborg	10/4	00
NYSTRÖM, GEORG, f. d. Järnhandlare, Vänersborg	2/10	74
NYSTRÖM, JOHN, Köpman, Göteborg	12/12	70
NYSTRÖM, RICHARD, Handlande, Vänersborg	8/4	72
OLLÉN, ERIK, Sparbanksdirektör, Vänersborg	15/1	85
OLLÉN, OLOF, Ingeniör, Vänersborg	2/2	82
OLSSON, ADOLF, Lagerbokhållare, Vänersborg	6/12	72
OLSSON, OSCAR JULIUS, f. d. Bryggeriägare, Vänersborg....	12/4	81
OLSSON, VERNER, Banktjänsteman, Vänersborg	2/9	86
OSCAR, ALGOT, Handelsresande, Örebro	15/3	91
OSCAR, BERTIL, Handelsresande, Mariestad	30/8	85
PETRÉ, ERNST, Redaktör, Vänersborg	3/3	97
PETERSON, BROR, Agent, Vänersborg	2/2	74
PETERSON, HARRY, Handelsföreståndare, Vänersborg	3/1	01
PETTERSSON, ANDERS, Slaktaremästare, Vänersborg	24/5	70
PFEIL, WILHELM, Avdelningschef, Hälsingborg	24/3	77
PRESTO, OLE, Kapten, Halmstad	16/10	75
RAHM, HJALMAR, Banktjänsteman, Vänersborg	22/10	00
REYNOLDS, ALDOR, Handlande, Vänersborg	9/5	88
ROSLIN, HARRY, Bokhållare, Vänersborg	2/12	06
RYRBERG, CLAES, Fil. kand., Läroverksadjunkt, Stockholm ..	29/6	71
RYRBERG, KARL AUGUST, Överstelöjtnant, Stockholm, ständig medlem	1/8	74
RÖTTLE, HJALMAR C:SON, Direktör, Tranås, ständig medlem	18/6	77
SAHLBERG, ROBERT, Överstelöjtnant, Vänersborg	25/12	76
SALÉN, AXEL, Ingeniör, Sandviken	6/4	83
SANDBERG, AXEL, Målaremästare, Vänersborg	5/8	86
SANDBERG, WILHELM, Brevbärare, Vänersborg	12/12	81
af SANDEBERG, FREDRIK, Jur. kand., Kapten, Kammarherre, Fristad	6/1	84
af SANDEBERG, WILLIAM, Major, Göteborg	25/11	74
SCHMIDT, OTTO, Sotaremästare, Lidköping	23/6	64
SCHRÖDER, GUSTAF, Sjökapten, Vänersborg	24/10	68
SCHRÖDER, KARL GUSTAF, Med. lic., Provinsialläkare, Jör- landa	24/1	97
SELLSTRÖM, IVAR, Hotellägare, Lödöse	4/12	72
SJÖSTRÖM, AXEL, Handlande, Vänersborg	20/3	70
SJÖSTRÖM, GUSTAF, Bokhandelsmedhjälpare, Vänersborg ..	20/11	00

SJÖSTRÖM, OLOF, Stationsinspektör, Salstad	8/8	89
SKÄRBERG, OSKAR, Kontorist, Trollhättan	1/12	96
STENSTRÖM, LARS, Landskanslist, Vänersborg	8/12	05
STERNER, BRUNO, Frisörmästare, Vänersborg. <i>Ersättare i Gil-</i> <i>lets styrelse</i>	2/5	87
STIBERG, ROBERT, Fil. kand., Direktör, Göteborg	7/6	67
SUNDELIUS, GOTTFRID, Handlande, Vänersborg	15/2	90
SUNDELIUS, KJELL, Stadsvaktmästare, Vänersborg	8/7	08
SUNDELIUS, OSKAR, Poliskonstapel, Vänersborg	14/9	01
SVEDBERG, CARL AUGUST, Direktör, Göteborg	16/1	73
SVEDBERG, ERNST, Avdelningschef, Göteborg	27/2	67
SVENSSON, AXEL, Handelsbiträde, Vänersborg	5/8	83
SVENSSON, CARL, Snickaremästare, Vänersborg	30/7	79
SVENSSON, FRITZ, Kassör, Vargön	2/11	84
SVENSSON, KNUT, Brukstjänsteman, Vargön	7/7	89
SVENSSON, OLLE-GUSTAF, f. d. Handlande, Vänersborg	31/10	57
SVENSSON, RAGNAR, Elektrotekniker, Vänersborg	18/3	96
SVENSSON, WERNER, Bankrevisor, Vänersborg	27/7	87
von SYDOW, DANIEL, Underlöjtnant, Vänersborg	24/2	09
von SYDOW, FREDRIK, Jur. kand., Advokat, Göteborg	26/3	96
von SYDOW, GERHARD, Jur. kand., Landsfogde, Göteborg ..	7/2	99
TAUBE, FREDRIK, Underlöjtnant, Stockholm	21/3	09
TEODORSON-LARSON, MELKER, Kontrollör, Vänersborg	27/5	09
TERNQUIST, ANTON, Handelsträdgårdsmästare, Vänersborg. <i>Bisittare i Gillets styrelse</i>	20/8	74
TERNQUIST, OLE, Trädgårdselev, Vänersborg	9/1	11
TERNQUIST, TUVE, Verkmästare, Borås	16/7	99
THIMGREN, HUGO, Apotekare, Vänersborg	22/6	01
THIMGREN, ÅKE, Fil. kand., Vänersborg	16/8	07
THOMSON, YNGVE, Banktjänsteman, Vänersborg	12/8	98
TIDSTRAND, JOHAN, Kakelugnsmakare, Vänersborg	16/2	85
TORSTENSON, AXEL, f. d. Musikstyckjunkare, Göteborg	3/4	75
TULLBERG, INGE, Tjänsteman, Stockholm, <i>ständig medlem</i>	12/9	05
TUNQVIST, TORSTEN, Gymnastikdirektör, Haparanda	31/12	07
TÖSSBERG, ERIK, Slöjdlärare, Vänersborg	2/3	80
WALLIN, GUNNAR, Ingeniör, Ängelholm, <i>ständig medlem</i>	13/8	89
WALLSTRÖM, ALBERT, f. d. Brevbärare, Vänersborg	25/10	59
WALLSTRÖM, ERNST, Posttjänsteman, Göteborg	19/2	92
WASSENIUS, OSKAR, Handlande, Vänersborg	20/1	70
WELANDER, GUSTAF, Banktjänsteman, Vänersborg	5/8	91
WENNERGREN, ANDERS, Boktryckare, Vänersborg	19/12	75
WERNER, OLOV, Handelsbiträde, Vänersborg	2/9	09
WEST, JOHN, Fil. mag., Läroverksadjunkt, Söderköping	24/7	92

WETTERLUNDH, SUNE, Jur. kand., e. o. Länsnotarie, Vänersborg	11/2	04
WIBOM, TOR, Kapten, Stockholm	16/9	85
VIKNER, WILHELM, Fil. kand., f. d. Läroverksadjunkt, Göteborg	7/8	65
WIKSTRÖM, FOLKE, Dövstumlärare, Vänersborg	28/11	89
WIKSTRÖM, HELGE, Kapten, Jönköping	11/8	94
WOLGAST, KURT, Kamrer, Hälsingborg	8/7	93
ÅBERG, AXEL, Föreståndare, Göteborg	18/10	73
ÅKERSTRÖM, GUNNAR, Boktryckare, Skövde	23/12	92
ÅSTRÖM, FJALAR, Redaktör, Vänersborg.....	25/3	93

Antal medlemmar den 31 dec. 1933: 290.

Styrelsen är tacksam för uppgift å personer, som böra kallas till medlemmar av gillet. Dylika uppgifter samt meddelanden om adressförändringar torde benäget insändas till gillet kassafogde.